

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE**

FAKULTA EURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ A REGIONÁLNEHO ROZVOJA

2124566

**Hodnotenie vývoja vybraných sociálnych indikátorov v
mikroregióne Radošinka**

2011

Martina Fusková, Bc.

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA EURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ A REGIONÁLNEHO ROZVOJA

**Hodnotenie vývoja vybraných sociálnych indikátorov v
mikroregióne Radošinka**

Diplomová práca

Študijný program:

Manažment rozvoja vidieckej krajiny
a vidieckeho turizmu

Študijný odbor:

Verejná správa a regionálny rozvoj (6218800)

Školiace pracovisko:

Katedra udržateľného rozvoja

Školiteľ:

Halmová Daniela Ing., PhD.

Nitra 2011

Martina Fusková, Bc.

Čestné vyhlásenie

Podpísaná Martina Fusková vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému „Vývoj a hodnotenie sociálnych indikátorov v mikroregióne Radošinka“ vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 27. apríla 2011

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem pod'akovanie pani Daniele Halmovej Ing., PhD za neoceniteľnú pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej diplomovej práce.

Abstrakt

Cieľom práce je bližšie definovať udržateľný rozvoj, ktorý sa považuje za jeden zo základných pilierov našej spoločnosti, a preto je dôležité podporovať jeho vyváženosť tým, že okrem ekonomického rastu budú zohľadnené aj sociálne a environmentálne dopady na spoločnosť. Nevyhnutnosťou je používanie indikátorov udržateľného rozvoja, ktoré premietajú koncepcie udržateľného rozvoja do praxe.

Práca je konkrétne zameraná na vývoj a hodnotenie sociálnych indikátorov v mikroregióne Radošinka. V práci poukážeme na to, že tieto sociálne indikátory sú veľmi dôležité pre rozvoj jednotlivých obcí mikroregiónu. Najvýraznejšími indikátormi ovplyvňujúcimi mikroregión je migrácia a miera nezamestnanosti. Kladné migračné saldo má pozitívny vplyv na rozvoj obcí, ale na druhej strane kvôli zvyšujúcemu sa počtu obyvateľov sa zaberá čoraz väčšie množstvo ornej pôdy na individuálnu bytovú výstavbu.

Kľúčové slová: udržateľný rozvoj, sociálne indikátory, koeficient populačného rastu, migrácia, hustota obyvateľov, miera nezamestnanosti

Abstract

The objective of this work is more to define sustainable development, which is considered the one of the cornerstones of our society, and therefore it is important to support its balance and except economic growth we will take into account social and environmental impacts on society. Necessity is the using of indicators of sustainable development, which reflected the conception of the sustainable development into practice.

The work is specifically focused on the development and evaluation of social indicators in the microregion Radošinka. The study pointing out, that these social indicators are very important for the development of microregion villages. The most significant indicators that affect the microregion are migration and unemployment rate. Positive migration balance has a positive impact on community development, but on the other side, due to the growing population is occupying an increasing amount of arable land for individual housing construction.

Keywords: sustainable development, social indicators, rate of population growth, migration, population density, unemployment rate

Obsah

Použité ozačenie	8
Úvod	9
1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky.....	11
1.1 Trvalo udržateľný rozvoj.....	11
1.2 Agenda 21.....	15
1.2.1 Miestna Agenda	17
1.3 Indikátory trvalo udržateľného rozvoja.....	19
1.2.2 Indikátory TUR v rámci OSN a Európskej únie	21
2. Cieľ diplomovej práce	23
3. Metodika práce.....	24
3.1 Charakteristika územia	24
3.2 Základné definície indikátorov TUR.....	30
3.3 Použité postupy a metódy.....	31
4. Výsledky práce a diskusia	33
4.1 Koeficient populačného rastu	33
4.2 Čistý migračný pomer	38
4.3 Hustota obyvateľov	45
4.4 Miera nezamestnanosti	48
5. Návrh na využitie poznatkov.....	57
6. Záver.....	58
7. Použitá literatúra	59

Použité označenie

ČOV - čistička odpadových vôd

ČR – Česká republika

EÚ – Európska únia

ha - hektár

km - kilometer

km² - kilometer štvorcový

m - meter

m² - meter štvorcový

m n.m.- metrov nad morom

MR - mikroregión

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development

OSN- organizácia spojených národov

PD – poľnohospodárske družstvo

resp. - respektíve

SR – Slovenská republika

ŠÚ SR – štatistický úrad Slovenskej republiky

TUR- trvalo udržateľný rozvoj

tzv. - takzvaný

UNCED - United Nations Conference on Environment & Development

ÚPSVaR – úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

USA – Spojené Štáty Americké

VN – vodná nádrž

Z. z.- zbierka zákonov

Úvod

Bájnna honba za ekonomickým rastom stále riadi náš svet i napriek tomu, že toho o našej Zemi veľa vieme, poznáme jej obmedzené zdroje, vzájomnú závislosť systémov života, jemnú rovnováhu ekosystémov, ani štúdie, ani komerčne zameraná prax neprejavila snahu a schopnosť oslobodiť sa od bájneho oddania sa pokroku a uvedomiť si, že vytvárame svet odpadkov namiesto sveta krásy.

Problémy udržateľnosti života na našej planéte by mali zaujímať nielen environmentalistov ale i politikov. Musia spoločne porozumieť novej situácii a zároveň hľadať zodpovedajúce politické, ekonomické a právne mechanizmy, ktoré by narastajúce ekologické problémy umožnili riešiť. V histórii našej planéty boli globálne zmeny zapríčinené predovšetkým prírodnými faktormi. V druhej polovici dvadsiateho storočia sa však človek stáva na našej Zemi najvýznamnejšou silou a mení jej tvár. Nárast industrializácie, technického pokroku a stále väčšieho podmaňovania a bohužiaľ často až drancovania prírody človekom majú za následok zhoršujúci sa stav životného prostredia.

V priebehu minulého polstoročia sa svetová populácia viac ako zdvojnásobila. Aj napriek mnohým pozitívnym demografickým trendom stabilizácia populačného rastu je tak naliehavá ako ešte nikdy predtým. Populácia narastá geometrickým radom, zatiaľ, čo zásoby potravy iba aritmetickým.

Ekonomická a sociálna transformácia prebiehajúca na Slovensku sa prejavuje zmenami viacerých ukazovateľov populačného vývoja, ktoré boli výsledkom predchádzajúceho spôsobu života v socialistickej spoločnosti. Z najvýznamnejších demografických ukazovateľov sa na území Slovenska prejavuje proces starnutia sprevádzaný poklesom zastúpenia detskej populácie a narastaním skupiny obyvateľov v post produktívnom veku. Menšina svetovej populácie žije nad nepriaznivými pomermi. Ekonomické aktivity a expanzia privedli svet nebezpečne blízko k limitom ekologickej únosnosti globálneho ekosystému.

Devastácia nášho životného prostredia, rastúca bieda a nespravodlivosť, hrozba vyčerpania neobnoviteľných zdrojov ukazujú, že je treba radikálne zmeniť náš súčasný model rozvoja. Pri presadzovaní princípov udržateľného rozvoja môžeme očakávať mnoho prekážok, ktoré nedokážeme pohotovo riešiť a ktoré v súčasnosti ešte nie je ani možné predpovedať, aký charakter budú mať.

Väčšina ľudí si želá zmenu súčasného štýlu života a to v intenciách trvalo udržateľného rozvoja. Cieľ rozvoja by však mal závisieť od našej vlastnej etiky, kultúry a náboženstva. Trvalo udržateľná spoločnosť by mala byť dostatočne predvídavá, mala by pružne reagovať na nové situácie a byť dostatočne múdra v tom zmysle, že nebude ohrozovať fyzické ani sociálne systémy, podporujúce jej ďalšiu existenciu. Trvalo udržateľný rozvoj vytvára predpoklady pre takú vzájomnú konfiguráciu demografického vývoja, tvorby a využívania technológií, sociálneho a ekonomického kapitálu, ktorá zabezpečí kvalitu života každého člena spoločnosti adekvátnu jeho základným životným potrebám. Udržateľná spoločnosť je taká, v ktorej sa odohrávajú všetky ľudské činnosti a je udržiavaná v priebehu času v medziach stanovených prostredím – schopnosť prírody asimilovať odpady, poskytnúť jedlo a poskytovať ďalšie zdroje.

Musíme vykonať hlboké zmeny s cieľom vytvoriť trvalo udržateľnú spoločnosť. Tieto zmeny prídu zo všetkých oblastí spoločnosti. Niektoré prídu v dôsledku legislatívnych opatrení, technologické inovácie nám tiež pomôžu vytvoriť udržateľnú spoločnosť. Výsadba lesov a pasienkov a prestavba močiarov a ďalších mokradí sú nevyhnutné na dosiahnutie trvalo udržateľnej budúcnosti.

Samotné formulovanie stratégie trvalo udržateľného rozvoja však nestačí, je treba nájsť spôsob, ako túto filozofiu prežitia aj presadzovať do života. Udržateľný rozvoj je spôsob pohľadu na dnešný svet a na svet zajtrašší.

1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky

1.1 Trvalo udržateľný rozvoj

„Trvalo udržateľný rozvoj neznamená, že sme zdedili Zem od našich rodičov, ale znamená, že sme si ju požičali od našich detí (Huba, Kozová, Mederly, 2002).“

Podľa Gladwina (1995) trvalá udržateľnosť je problém ľudského rozvoja so všetkými etickými, kultúrnymi, sociálnymi, náboženskými, politickými, občianskymi a právnymi dôsledkami, ktoré vyžaduje.

Podľa G. H. Brundlandovej trvalo udržateľný rozvoj je možné definovať ako rozvoj, ktorý umožňuje súčasnej generácii uspokojovať svoje potreby bez toho, aby bolo bránené rozvoju budúcich generácií (Roháčiková, 2007). Pojmy trvalá udržateľnosť a trvalo udržateľný rozvoj sa začali používať začiatkom 70. rokov najmä v súvislosti s poznáním, že nekontrolovateľný rast akéhokoľvek typu nie je udržateľný v prostredí existujúcich obmedzených zdrojov (Čermák a i., 2008).

Ak chceme dospieť k trvalo udržateľnému spôsobu života, musíme analyzovať doterajší neudržateľný rozvoj. Mali by sme sa pokúsiť nadviazať na všetko, čo je zlučiteľné s víziou trvalo udržateľného života (Demo, Stredánská, 1997). Dosiahnutie trvalo udržateľnej rovnováhy znamená udržanie úrovne využívania zdrojov, priemyselnej činnosti, poľnohospodárstva, lesného a pôdneho poľnohospodárstva, populačného rastu na takej úrovni, ktorá môže byť zachovaná aj u budúcich generácií (Demo, Bielek, Hronec, 1999).

Kvalitné životné prostredie patrí spolu s kvalitnými sociálnymi podmienkami a prosperujúcou ekonomikou k základným zložkám životnej úrovne ľudskej spoločnosti. Cieľom spoločnosti je v súčasnosti všestranné uspokojovanie svojich potrieb, pričom zdravé životné prostredie nepochybne patrí k jeho najzákladnejším a najdôležitejším potrebám (Krasnec, Kozová, 2000). Ochrana životného prostredia je integrálnou súčasťou trvalo udržateľného rozvoja. V súčasnosti sú ohrozované všetky jeho biotické a abiotické zložky ako aj všetky väzby medzi jednotlivými zložkami biodiverzity a ich trvalo udržateľnými biotopmi a ekosystémami (Roháčiková, 2007).

Trvalo udržateľný rozvoj je cieľový proces zmien v správaní ľudskej spoločnosti k sebe samej a k svojmu okoliu, smerujúci k zvyšovaniu súčasného i budúceho

potenciálu uspokojovania ľudských potrieb a aspirácií s ohľadom na možnosti krajiny a jej zdrojov (Demo, Stred'anská, 1997). Medzi základné dimenzie trvalo udržateľného rozvoja patrí materiálna, ekologická a nelineárna. Materiálna dimenzia je založená na presvedčení, že rozvoj je synonymom materiálneho rastu, ktorý nie je nevyhnutne spojený s ľudskými hodnotami založenými na hodnotách, kultúre alebo vedomí. Ekologická dimenzia je založená na viere, že existujú limity, ktorými prírodné zdroje môžu byť obnovené kapitálom vyrobeným človekom. Tretia dimenzia je nelineárna, v rozsahu tejto dimenzie, nový vedecký rozvoj má potenciál podpory utvárania a formovania nových modelov a to pôsobením nelineárnych termodynamických systémov, známych ako nerovnovážnych systémov (Krasnec, Kozová, 2000).

Ľudské bytosti stoja v centre záujmu o trvalo udržateľný rozvoj. Majú právo na zdravý a produktívny život, ktorý je v súlade s prírodou. Oživenie a urýchlenie rozvoja si vyžaduje dynamické a podporné medzinárodné ekonomické prostredie, ako aj presne vymedzenú národnú politiku (Klinda, 2001). Celá história Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja sa odvíja od 8. septembra 1992, kedy Slovenská republika súhlasila s prístupím k Rio deklarácii a Agende 21 (Kožiak, 2008). Dosiadnuteľnosť udržateľného rozvoja ako cieľa medzinárodného spoločenstva potvrdila Svetová konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji, ktorá sa uskutočnila v dňoch 3. – 14. júna 1992 v brazílskom Rio de Janeiru. Deklarácia o životnom prostredí a rozvoji, prijatá na tejto konferencii, uznala „nedeliteľnosť a vzájomnú závislosť všetkého na Zemi, ktorá je našim domovom“ (Mežrický, 2005). V brazílskom Rio de Janeiru sa stretli najvyšší predstavitelia väčšiny štátov sveta. Jedným z cieľov ich niekoľkodňového summitu bolo nájsť prijateľné riešenia globálnych problémov životného prostredia a načrtnúť vízie ľudstva v intenciách trvalo udržateľného života na tejto planéte. Konferencia o životnom prostredí a rozvoji v Rio de Janeiro prijala päť základných dokumentov podporujúcich stratégiu trvalo udržateľného rozvoja:

1. Dohovor o zachovaní biologickej rôznorodosti
2. Dohovor o zmene klímy
3. Zásady obhospodarovania lesov
4. Rio Deklarácia
5. Agenda 21 (Petrovič a i., 2009).

Na zmienenej konferencii bola prijatá aj nemenej dôležitá norma ISO 14 0xx. ISO normy predstavujú určitú skupinu štandardov, z ktorých veľmi významná vo vzťahu

k životnému prostrediu je norma ISO 14 001, predstavujúca štandardy pre environmentálny manažment a prevenciu pred znečisťovaním. Táto norma je určitým nástrojom na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja.

V nadväznosti na konferenciu v Rio de Janeiro ustanovilo Valné zhromaždenie OSN na jeseň 1992 Komisiu pre trvalo udržateľný rozvoj na vysokej úrovni. Úlohou komisie podľa Agendy 21 je predovšetkým zabezpečenie efektívneho pokračovania UNCED, posilniť medzinárodnú spoluprácu a zracionalizovať rozhodovacie procesy na medzinárodnej úrovni, hodnotiť postup implementácie Agendy 21 na národnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni. Od tohto roku sa Komisia stretáva každoročne na svojich zasadnutiach.

Na základe konferencie OSN, bol v roku 1972 vypracovaný prvý dokument o životnom prostredí Európskej únie. Mal názov Prvý akčný program ochrany životného prostredia Európskej únie a bol vypracovaný na obdobie piatich rokov (Krasnec, Kozová, 2000).

V roku 1997 bola vypracovaná a schválená Koncepcia uplatňovania Agendy 21 a ukazovateľov TUR, ktorá stanovila zodpovednosť ústredných orgánov štátu za uplatňovanie jednotlivých kapitol a ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja. Táto koncepcia jednoznačne poukázala na potrebu uplatnenia Agendy 21 a v nej obsiahnutých zásadách trvalo udržateľného rozvoja vo všetkých odvetvových a regionálnych rozvojových koncepciách. Trvalá udržateľnosť sa bude do budúcnosti čoraz viac premietat' do všetkých strategických dokumentov, do činnosti človeka vo verejnom i súkromnom sektore (Kožiak, 2008).

Rok 2002 bol pre členské štáty OSN odporúčaný ako horizont na vypracovanie národných stratégií TUR a na základe tohto odporúčania bola vypracovaná a následne schválená Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky. V rámci tohto dokumentu sa hľadali možnosti zosúladenia ekonomického a sociálneho rozvoja. (Čermák a i., 2008).

Podpora trvalo udržateľného rozvoja otvára diskusiu o našom vzťahu s prírodou, o tom, čo predstavuje sociálny pokrok a o charaktere vývoja ako na severe a na juhu, v súčasnosti a budúcnosti (Baker, 2006).

Princípy trvalo udržateľného rozvoja:

Vízia trvalo udržateľného rozvoja by mala byť chápaná ako zdroj nádeje, pozitívneho riešenia, východiská z vyostrujúcich sa globálnych problémov.

Hodnotenie pre udržateľný rozvoj môže byť založené na prijatí niekoľkých princípov, ktoré uznávajú zodpovednosť, zahŕňajú delegovanie právomoci na najnižšiu úroveň za realizáciu a podporujú prevenciu (André a i., 2004).

Uplatňovaním princípov trvalo udržateľného rozvoja, ktorý by mal preferovať také hodnoty, ktoré neprekračujú ekologicky prijateľnú úroveň spotreby a ktoré sa pre všetkých ľudí môžu stať predmetom rozumného snaženia (Demo, Stred'anská, 1997).

Princípy:

1. Princíp podpory rozvoja ľudských zdrojov
2. Ekologický princíp
3. Princíp autoregulačného a sebahodnotiaceho vývoja
4. Efektívny princíp
5. Princíp rozumnej dostatočnosti
6. Princíp preventívnej opatrnosti a predvídavosti
7. Princíp rešpektovania potrieb a práv budúcich generácií
8. Princíp vnútrogeneračnej, medzigeneračnej a globálnej rovnosti práv obyvateľov Zeme
9. Princíp kultúrnej a spoločenskej integrity
10. Princíp nenásilia
11. Princíp emancipácie a participácie
12. Princíp solidarity
13. Princíp spoluzodpovednosti a diferencovanej zodpovednosti
14. Princíp prijateľných chýb
15. Princíp optimalizácie a medzisektorovej spolupráce
16. Princíp environmentálne, sociálne a eticky priaznivého hospodárenia, rozhodovania, riadenia a správania sa (Čermák a i., 2008).

Princíp kultúrnej a sociálnej integrity rozvoja: podľa tohto princípu rozvoj musí vychádzať zvnútra a nespoliehať sa na pomoc zvonku.

Ekologický princíp: rozvoj sa musí prispôbovať prírodným podmienkam, musí obnovovať druhovú pestrosť a musí vychádzať z trvalo udržateľných foriem využívania zdrojov.

Princíp solidarity: rozvoj musí zabezpečovať základné životné potreby, zabezpečiť životné podmienky pre všetkých, podporovať rovnosť a vyvarovať sa nespravodlivých zmien.

Emancipačný princíp: rozvoj musí podporovať sebadôveru, miestnu kontrolu zdrojov podporu účasti ľudí nepriviligovaných a stojacich na okraji spoločnosti. Aktívny pritom musia cítiť, že dostanú príležitosť.

Princíp nenásilia: rozvoj musí byť mierový ako doslovne, tak aj v zmysle štrukturálnom.

Princíp malých (priateľných) chýb: rozvoj musí dovoliť len také chyby, ktoré neohrozia integritu existujúceho ekosystému a zdrojovej základne.

Uvedených šesť princípov formulujúcich trvalo udržateľný rozvoj predstavuje údernú a komplexnú alternatívu pre súčasný model rozvoja (Demo, Stred'anská, 1997). Pri presadzovaní princípov udržateľného rozvoja môžeme očakávať mnoho prekážok, ktoré nedokážeme pohotovo riešiť a ktoré v súčasnosti ešte nie je ani možné predpovedať, aký charakter budú mať (Demo, Bielek, Hronec, 1999). Ak prijmeme skutočnosť, že princípy závisia jeden od druhého, stojíme pred otázkou, ako realizovať všetky princípy naraz (Demo, Stred'anská, 1997).

1.2 Agenda 21

Agenda 21 zahŕňa najdôležitejšie aspekty globálnych problémov životného prostredia a rozvoja. Mala by sa stať základným programovým návodom v otázkach ochrany životného prostredia a prijateľných životných podmienok v globálnom meradle (Kožiak, 2008).

Je najvýznamnejší dokument z konferencie v Rio de Janeiru a predstavuje ucelenú filozofiu ďalšej perspektívy existencie ľudstva a všetkých živých organizmov na Zemi v harmonickej rovnováhe, pri ktorej nedôjde k nezvratnému narušeniu základných mechanizmov fungovania systému v neustále sa meniacich podmienkach narastajúceho sa rozvoja. Dokument vyjadruje dohodu členských štátov OSN na najvyššej úrovni o prijatí globálnej zodpovednosti za spoluprácu v oblasti rozvoja a životného prostredia. Agenda 21 je rozsiahly, 800 stranový dokument, ktorý obsahuje

preambulu, 40 kapitol členených na programové oblasti, pozostávajúce z východísk pre činnosti, cieľov, činností a spôsobov realizácie v rámci štyroch častí:

- sociálna a ekonomická dimenzia,
- ochrana a využívanie zdrojov,
- posilňovanie úlohy hlavných skupín,
- prostriedky uplatňovania.

Predstavuje reálny návod na dosiahnutie udržateľného rozvoja v lepšom a vyváženom životnom prostredí. Kapitoly Agendy 21 sa zameriavajú na hlavné problémy súčasnej civilizácie ako aj na prípravu budúcich generácií na naliehavé problémy budúcnosti (Čermák a i., 2008). Ponúka koncepcie a program, ktoré dosiahnu udržateľnú rovnováhu medzi spotrebou, populáciou a medzi veľkosťou populácie, ktorú je schopná Zem užiť (Demo, Hronec, Tóthová a i., 2007).

Všeobecne sa očakávalo, že sa v rámci Agendy 21 – v úzkej nadväznosti na tzv. Rio Deklaráciu – otvorí širší priestor pre prehodnotenie doterajších postojov vlád, medzinárodných inštitúcií a verejnosti všetkých krajín sveta k otázkam životného prostredia a rozvoja. Agenda 21 by sa mala stať základným programovým návodom v otázkach ochrany životného prostredia a prijateľných životných podmienok v globálnom meradle. Pritom sa tiež považuje za otvorený dokument, ktorý bude reagovať na ďalší vývoj, bude priebežne rozpracúvaný a upresňovaný. Napĺňanie cieľov Agendy 21 bude vyžadovať výrazný presun nových a dodatočných finančných zdrojov do rozvojových krajín, tak aby boli pokryté ich zvýšené náklady v súvislosti s riešením celosvetových problémov a s približovaním sa k princípom trvalo udržateľného rozvoja (Lopušný, Šuchová, 2006).

Agenda 21 sa zameriava na ťaživé problémy dneška, ako aj na prípravu sveta na naliehavé úlohy nadchádzajúceho storočia. Vyjadruje celosvetový konsenzus a na najvyššej úrovni prijatú zodpovednosť za spoluprácu v oblasti rozvoja a životného prostredia. Za úspešnú realizáciu Agendy 21 zodpovedajú predovšetkým jednotlivé vlády. Zásadný význam pre dosiahnutie ich cieľov majú národné stratégie, plány, politiky a postupy realizované v jednotlivých štátoch. Medzinárodná spolupráca by mala ich úsilie podporovať a dopĺňať (Klinda, 2001). Agenda 21 predstavuje program všestrannej starostlivosti o životné prostredie ľudstva v 21. storočí. Ponúka možnosti riešenia problémov, možnosti v boji proti devastácii pôdy, znečisťovaniu vody a vzduchu, možnosti ochrany lesov. Osobitne dôležité otázky okruhu sú boj proti

chudobe a populačná explózia. Jednoznačne sa ukázalo, že chudoba a nadmerný počet obyvateľov je rozhodujúcim faktorom degradácie životného prostredia (Izakovičová, Miklós, Drdoš, 1997).

Svetový summit o udržateľnom rozvoji v Johannesburgu roku 2002, teda desať rokov po konferencii v Rio de Janeiru, zhodnotil, ako sa naplňajú zásady a odporúčania Agendy 21. Summit prijal Implementačný plán. V ňom sa znovu zdôraznilo, že je treba podporovať integráciu troch zložiek udržateľného rozvoja – ekonomického rozvoja, sociálneho rozvoja a ochrany životného prostredia – ako závislosti navzájom sa podporujúcich „pilierov“. Členské štáty OSN boli potom vyzvané, aby stratégiu udržateľného rozvoja prijali do roku 2005 (Mezřický, 2005).

1.2.1 Miestna Agenda

Miestna Agenda 21 je program trvalo udržateľného rozvoja pre 21. storočie, ktorý predstavuje súbor vzájomne sa podporujúcich komunitných aktivít pre obec alebo mikroregión. Miestna Agenda sa prvýkrát spomína v kapitole 28 Agendy 21, dokumentu OSN, ktorý bol prijatý v júni 1992 v Rio de Janeiro na Konferencii o životnom prostredí a rozvoji za účasti 178 krajín sveta, vrátane Slovenska. (Huba, Kozová, Mederly, 2002). Hlavným cieľom miestnej Agendy 21 je vypracovanie modelových projektov trvalo udržateľného rozvoja na lokálnej úrovni. Ide predovšetkým o podporu projektov podporujúcich ochranu zložiek životného prostredia, podporu projektov zameraných na elimináciu negatívnych faktorov ovplyvňujúcich kvalitu zložiek životného prostredia (Petrovič a i., 2009). Miestna Agenda 21 je efektívnym nástrojom na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja, pretože sa zakladá na reálnej práci a výbornej znalosti miestnych pomerov. Dlhodobým cieľom miestnej Agendy 21 by malo byť dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja pre obec, alebo mikroregión a pochopenie globálneho významu miestnych rozhodnutí (Lopušný, Šuchová, 2006).

Proces Miestnej Agendy 21 predstavuje novú metódu riadenia na dosiahnutie miestnej udržateľnosti, v ktorej sa významná úloha prikladá miestnej samospráve. Demokraticky zvolená samospráva by mala zohrať kľúčovú úlohu pri sústredení

názorov a návrhov od občanov, občianskych združení a záujmových organizácií pri definovaní priorít a cieľov rozvoja na miestnej úrovni.

Program Miestnej Agendy:

- zapája miestnych občanov,
- obsahuje víziu pre udržateľnú budúcnosť,
- spoločne rieši ekonomické, environmentálne a sociálne potreby miestnej komunity vo vzájomných súvislostiach,
- existuje multisektorálna skupina, alebo „Fórum občanov“, ktoré riadia proces Miestnej Agendy 21,
- pripravuje sa, alebo je pripravený akčný plán,
- existujú indikátory na monitorovanie úspešnosti implementácie Miestnej Agendy 21,
- existujú mechanizmy na monitoring a podávanie správ o postupe implementácie Miestnej Agendy 21 (Huba, Kozová, Mederly, 2002).

Kľúčové prvky miestnej Agendy 21 (Kožiak, 2008):

- konzultovanie a zapojenie verejnosti,
- riadenie a zlepšovanie pôsobnosti samosprávy,
- tvorba a stratégia akčného plánu TUR,
- hodnotenie úspešnosti, monitoring, podávanie správ a aktualizácia.

Účasť a spolupráca miestnych orgánov bude rozhodujúcim faktorom pri naplňaní cieľov Agendy 21, pretože mnohé problémy a ich riešenia majú svoje korene práve v činnostiach na miestnej úrovni. Miestne orgány vytvárajú, riadia a udržiavajú ekonomickú, sociálnu a environmentálnu infraštruktúru. Pretože sú obyvateľom najbližšie, zohrávajú dôležitú úlohu pri vzdelávaní verejnosti jej mobilizovaní a pri jej reagovaní na požiadavky, čím podporujú trvalo udržateľný rozvoj. Všetky miestne orgány by mali vstúpiť do dialógu s občanmi, miestnymi organizáciami a súkromnými podnikateľmi a prijať „Miestnu Agendu 21“. Jednotlivé stratégie možno využiť pri podporovaní návrhov financovania na miestnej, národnej regionálnej a medzinárodnej úrovni (Roháčiková, 2007). Uplatnenie Miestnej Agendy 21 vnáša inovačné a participačné prvky do rozvoja všetkých obcí a regiónov. Partnerská spolupráca samosprávy s tretím sektorom a ďalšími skupinami spoločnosti vytvára motivujúce podmienky na úspešné uplatňovanie strategických dokumentov (Kožiak, 2008).

Na podporu tvorby programov trvalo udržateľného rozvoja na lokálnej úrovni bol vytvorený Program malých grantov, ktorý mal za cieľ okrem aktivít mimovládnych organizácií podporiť aj aktivity obecných samospráv v oblasti podpory aktivít zlučiteľných s trvalo udržateľným rozvojom (Petrovič a i., 2009).

Miestna Agenda 21 nie je len pridaná nová oblasť práce. Má byť súčasťou hlavného prúdu činnosti. Profesionáli majú zásadným spôsobom prospieť, aby na zabezpečenie udržateľnej budúcnosti pre spoločnosť, bolo uvedenie zásad do praxe (Telford, 2000).

1.3 Indikátory trvalo udržateľného rozvoja

Komisia pre trvalo udržateľný rozvoj OSN schválila 18. apríla 1996 v New Yorku pracovný program pre ukazovatele trvalo udržateľného rozvoja. Tento program obsahuje 132 indikátorov, ktoré sú zaradené do štyroch oblastí. *Sociálne ukazovatele* trvalo udržateľného rozvoja zahŕňajú 38 indikátorov, *ekonomické ukazovatele* trvalo udržateľného rozvoja 23 indikátorov, *environmentálne ukazovatele* trvalo udržateľného rozvoja 56 indikátorov a *inštitucionálne ukazovatele* trvalo udržateľného rozvoja 15 indikátorov (Demo, Stred'anská, 1997).

„Indikátory môžu spĺňať celý rad funkcií. Môžu zjednodušovať, objasňovať a sprostredkovať súhrnne informácie pre rozhodovanie, pomáhať začleňovaniu prírodných a sociálnych vied do rozhodovania a pomáhať merať a upresňovať pokrok smerom k cieľom trvalo udržateľného rozvoja. Môžu poskytovať včasné varovanie na možné ekonomické, sociálne a environmentálne ohrozenia. Predstavujú tiež dôležité nástroje na prenos predstáv, myšlienok a hodnôt“ (Demo, Hronec, Tóthová a i., 2007). Pre vývoj systému národných indikátorov TUR v rámci Európskej únie bolo podnetom najmä vypracovanie Stratégie TUR pre EÚ (prijatá bola v Göteborgu v r. 2001). Kľúčové výzvy napĺňania stratégie sú najmä: zmena klímy a čistá energia, trvalo udržateľná doprava, trvalo udržateľná spotreba a výroba, zachovanie prírodných zdrojov a hospodárenie s nimi (Petrovič a i., 2009).

Mederly a i. (2003) navrhli systém indikátorov pre hodnotenie Miestnej Agendy 21 na Slovensku. Ide o rámcový zoznam možných ukazovateľov vhodných pre hodnotenie kvality života a udržateľného rozvoja v našich podmienkach. Meranie a

vyhodnocovanie určitých rozvojových ukazovateľov je v súčasnosti samozrejmosťou vo všetkých hlavných oblastiach ľudskej činnosti. Štatistické údaje predstavujú veľmi dôležitý a užitočný doplnok informácií s vysokou vypovedacou schopnosťou a tvoria významný podklad pre rozhodovanie na všetkých úrovniach (Mederly, 2001). Základným cieľom používania a vyhodnocovania indikátorov TUR by vo všeobecnosti malo byť poskytnúť údaje o napĺňaní konkrétnych cieľov TUR. Indikátory sa pritom vzťahujú jednak k určitej priestorovej jednotke, jednak sú vyhodnocované za určité časové obdobie (Demo, Hronec, Tóthová a i., 2007). Indikátory sa začínajú vo svete vyhodnocovať najmä po svetovom summite v Rio de Janeiro v r. 1992 a ich význam zdôraznil vo viacerých častiach Implementačného plánu aj svetový summit v Johannesburgu v r. 2002 (Petrovič a i., 2009).

Koncepcia trvalo udržateľného rozvoja je veľmi široká a komplexná. Preto je prirodzené, že na hodnotenie pokroku, resp. smerovania k napĺňaniu jej cieľov je vhodné využívať aj štatistické nástroje – zhromažďovať a hodnotiť informácie a zaviesť určité merateľné charakteristiky. Tento fakt sa uvádza už v samotnej Agende 21, v ktorej sa zdôrazňuje potreba harmonizácie snahy na vyvinutie indikátorov TUR na národnej, medzinárodnej a globálnej úrovni, vrátane spracovania pravidelne aktualizovaných a široko dostupných správ a databáz (Mederly, 2001). Indikátory môžu napomôcť zlepšiť kvalitu života a životného prostredia len vtedy, ak sa uplatnia pri vytváraní stratégie rozvoja mesta, použijú v rozhodovacom procese pri posudzovaní plánovaných aktivít alebo inak zapracujú do mestských nariadení (Hudeková, Mederly, 2003).

Z medzinárodného hľadiska je možné stav a vývoj indikátorov TUR na Slovensku hodnotiť z dvoch pohľadov – v celosvetovom porovnaní a v rámci európskej únie. Z globálneho hľadiska sa SR ako členský štát EÚ a OECD zaraďuje medzi vyspelé krajiny rozvinutého „severu“, ktoré sa do značnej miery odlišujú od rozvojových krajín tretieho sveta, medzi ktorými majú najhoršiu pozíciu najmä krajiny subsaharskej Afriky a juh Ázie. Na základe porovnania viacerých indikátorových systémov je zrejmé, že Slovensko patrí do prvej štvrtiny najvyspelejších svetových krajín s dobrými predpokladmi na udržateľný rozvoj (Petrovič a i., 2009).

Tab. 1**Pozícia Slovenskej republiky v medzinárodných indikátoroch**

Indikátorový systém	Pozícia SR	Komentár
<i>Index ľudského rozvoja</i>	41. miesto zo 179 krajín	Vysoká úroveň ľudského rozvoja vo všetkých hlavných oblastiach - najlepšia pozícia vo vzdelanosti, čiastočne horšia v zdraví a ekonomike. SR sa dlhodobo pohybuje v rozmedzí 40.- 45. miesta vo svete
<i>Schéma udržateľnosti</i>	14. miesto zo 170 krajín	Najlepšia pozícia v environmentálnej oblasti, dobrá pozícia v sociálnej a inštitucionálnej oblasti, horšia v ekonomickej oblasti
<i>Index environmentálnej udržateľnosti</i>	48. miesto zo 146 krajín	Dobrá pozícia v oblastiach zdravia, citlivosti človeka a sociálnej a inštitucionálnej kapacity, zhoršená v stave životného prostredia a redukcie jeho zaťaženia, deficit v oblasti medzinárodnej spolupráce
<i>Blahobyt národov</i>	36. miesto zo 180 krajín	Dobrá pozícia v oblasti ľudského blahobytu, horšia v oblasti ekosystémového blahobytu
<i>Index udržateľného rozvoja</i>	25. miesto zo 179 krajín	Dobrá pozícia vo väčšine komponentov TUR s výnimkou oblastí ekonomického rozvoja a zahraničnej zadĺženosti, ako aj spotreby prírodných zdrojov a eko-efektívnosti

Zdroj: Petrovič a i., 2009

1.2.2 Indikátory TUR v rámci OSN a Európskej únie

Od roku 1995 je v rámci činnosti Komisie pre TUR uskutočňovaný špeciálny indikátorový program. V prvej fáze sa rozvíjal metodologický rámec indikátorov TUR, do ktorého boli zapojené významné medzinárodné a vedecké inštitúcie. Výsledkom bol návrh 134 indikátorov v štyroch skupinách sociálnej (41), ekonomickej (23), environmentálnej (55) a inštitucionálnej (15). Trojročná fáza testovania indikátorov sa uskutočnila v 22 krajinách – zameraná bol na analýzu vhodnosti výberu indikátorov a schopnosti jednotlivých krajín indikátory sledovať a vyhodnocovať. V roku 2000 bol navrhnutý nový „základný súbor“ 57 indikátorov TUR, zoradených do 15 tém a 38

podtém. Zachované boli štyri hlavné dimenzie TUR – sociálna (18), ekonomická (14), environmentálna (19) a inštitucionálna (6). V roku 2005 – 2007 sa systém indikátorov opäť prehodnocoval s cieľom reagovať na nové poznatky v tejto oblasti. Tretia verzia systému indikátorov OSN je rozdelená na 14 tém a 44 subtém, do ktorých bolo zaradených 50 tzv. jadrových indikátorov a ďalšie doplnkové indikátory a indikátory vo vývoji. Celkový počet navrhnutých indikátorov je 96.

Pre vývoj systému národných indikátorov TUR v rámci Európskej únie bolo podnetom najmä vypracovanie Stratégie TUR pre EÚ (Petrovič a i., 2009).

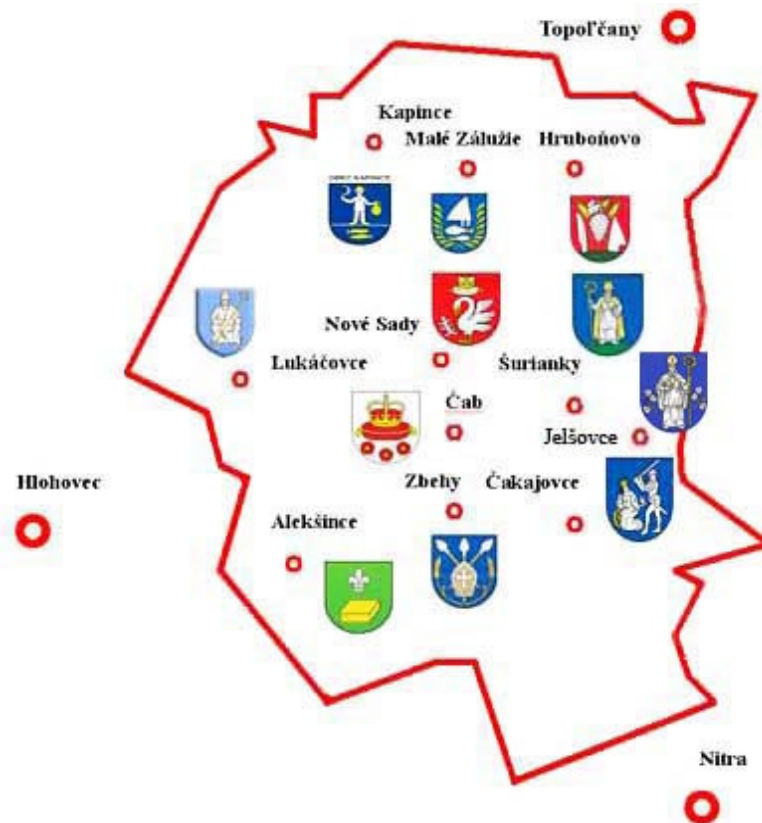
Rámcová stratégia trvalo udržateľného rozvoja Európskej únie vymedzuje sedem kľúčových výziev: zmena klímy a čistá energia, trvalo udržateľná doprava, trvalo udržateľná spotreba a výroba, zachovanie prírodných zdrojov a hospodárenie s nimi, verejné zdravie, sociálne začlenenie, demografia a migrácia, chudoba vo svete a výzvy trvalo udržateľného rozvoja. Každá kľúčová výzva má definovaný cieľ a z neho vyplývajúce operačné ciele a činnosti smerujúce k trvalo udržateľnému rozvoju. Nástrojom na ich zaznamenanie a meranie je sústava indikátorov trvalo udržateľného rozvoja, ku ktorým sa viažu kvantifikovateľné ukazovatele. Je zoradená do desiatich skupín – tzv. tém, odrážajúcich výsledky siedmich kľúčových výziev stratégie. Zároveň sú tieto indikátory zoradené do troch rôznych úrovní. Prvá úroveň hodnotí hlavný cieľ stratégie a je reprezentovaná jedným indikátorom. Druhá úroveň prezentuje čiastkové operačné ciele prostredníctvom viacerých indikátorov. Každý indikátor úrovne je opätovne vysvetľovaný viacerými ukazovateľmi tretej úrovne. Aktuálna sústava indikátorov TUR obsahuje približne 120 dostupných ukazovateľov, väčšina z nich už s dátami od roku 1990. Ukazovatele geograficky pokrývajú jednotlivé štáty EÚ i kandidátske krajiny (Pardelová, Bučo, 2008).

2. Cieľ diplomovej práce

Cieľom predkladanej diplomovej práce je hodnotenie vývoja sociálnych indikátorov v rámci sledovaného mikroregiónu Radošinka počas desaťročného obdobia, ako aj návrh opatrení na zlepšenie ich súčasného stavu.

3. Metodika práce

3.1 Charakteristika územia

Začiatkom roka 2007 vytvorilo 11 obcí spoločný mikroregión s názvom Radošinka. Hlavným motívom miestnych obyvateľov je vytvoriť hospodársky prosperujúce územie s komplexnou technickou a sociálnou infraštruktúrou, vhodnými podmienkami pre pokojné kvalitné bývanie s možnosťami pre spoločenské, kultúrne a športové aktivity pri zachovaní nenarušeného životného prostredia. Mikroregión tvoria obce: Alekšince, Čab, Čakajovce, Hruboňovo, Jelšovce, Kapince, Lukáčovce, Malé Zálužie, Nové Sady, Šurianky a Zbehy.

Územie mikroregiónu má rozlohu 12 701 ha, ktoré je v súčasnosti osídlené 10 879 obyvateľmi. Väčšina územia bola v minulosti odlesnená a v súčasnosti sa využíva na poľnohospodárske účely. Malé lesíky dotvárajú charakter územia, ktoré využíva hojný výskyt poľovnej zveri a vtáctva. Na juhovýchode zasahuje územie

mikroregiónu až k rieke Nitra a ku chránenej krajinnej oblasti Ponitrie. Obce mikroregiónu nežijú iba poľnohospodárstvom. Na jeho území sa nachádza priemyselná zóna v obci Čab s rozlohou 80 ha, v ktorej je umiestnených niekoľko moderných priemyselných podnikov zamestnávajúcich v súčasnosti do 1000 obyvateľov mikroregiónu a okolia. Územie mikroregiónu má výhodnú polohu z hľadiska možnosti cestovania za prácou, prípadne rekreáciou. Z hľadiska historického vývoja majú obce tvoriace mikroregión podobný osud a vývoj ako väčšina obcí nachádzajúcich sa v tesnej blízkosti Nitrianskeho hradu. Vykopávky z okolia jednotlivých obcí dokazujú, že územie bolo osídlené už v období paleolitu, eneolitu, doby bronzovej a doby halštatskej, o čom svedčia bohaté nálezy archeológov.

O postupnom vývoji a stúpajúcom význame oblasti v minulosti svedčí aj budovanie kaštieľov a kúrií, ktoré ohlodal zub času, avšak postupne sa opravujú a budú príjemným spestrením pre návštevníkov pri spoznávaní krás mikroregiónu. Veľký podiel pri obnove a skrášľovaní mikroregiónu má Európska únia, ktorá na uskutočňovanie zámerov poskytuje značný objem finančných prostriedkov. Mikroregión Radošinka získal v roku 2009 štatút Miestnej akčnej skupiny, v rámci ktorého mu prislúcha aj 2 086 500 € na rozvoj mikroregiónu (Bálešová, Fúsková, 2010).

Ekonomická základňa mikroregiónu Radošinka je tvorená najmä súkromným sektorom, ktorý v obci predstavujú predovšetkým podnikatelia živnostníci. Na území mikroregiónu majú svoje sídla, resp. prevádzky aj malé a stredné firmy typu právnických osôb. Podnikateľskú aktivitu reprezentuje 627 (85 %) podnikateľských subjektov zapísaných do Živnostenského registra, 94 (12,8 %) podnikateľských subjektov zapísaných do Obchodného registra a 16 (2,2 %) súkromne hospodáriacich roľníkov. Všetkých 11 obcí je plynofikovaných a 10 tiež vybavených verejným vodovodom. Územím prechádza rozvod plynu v celkovej dĺžke 70 405 m a vodovodná sieť v dĺžke 60 589 m. I napriek dobrej vybavenosti jednotlivých obcí mikroregiónu vodovodom a plynom je kanalizačná sieť vo výstavbe len v Čabe, Šuriankach, Hruboňove, Čakajovciach, Jelšovciach a Zbehoch. Ani v jednej z týchto obcí však nie je k dnešnému dňu skolaudovaná. V ostatných obciach mikroregiónu systém odkanalizovania a ČOV absentuje.

Cestná sieť je pomerne dobre vybudovaná. Cestnú infraštruktúru tvoria hlavne miestne komunikácie (v dĺžke 64,2 km), aj napriek tomu spojenie s hlavnými cestami je veľmi dobré, keďže sa jedná o spádové územie mesta Nitry. V mikroregióne je celkovo

19,2 km železničnej siete. Železničná stanica sa nachádza síce len v Alekšinciach, Jelšovciach a Zbehoch, ale železničné zastávky sú aj v Malom Záluží, Čakajovciach, Čabe a v Nových Sadoch. Všetky obce mikroregiónu sú zapojené do medzimestskej verejnej autobusovej dopravy.

Nakladanie s komunálnym odpadom je na veľmi dobrej úrovni, vo všetkých obciach je organizovaný separovaný zber.

Klimatické pomery

Zájmové územie mikroregiónu Radošinka patrí do teplej klimatickej oblasti s priemerom počtu letných dní 50 a > v roku, okrsku T2 – ktorý je charakterizovaný teplou a suchou nížinnou klímou s dlhým, teplým a suchým letom, krátkou a miernou zimou, s krátkym trvaním snehovej pokrývky a okrsku T4 – ktorý je charakterizovaný teplou a mierne suchou nížinnou klímou s dlhým, teplým a mierne suchým letom, krátkou a miernou zimou, s krátkym trvaním snehovej pokrývky.

Najviac zrážok spadne v letnom období, v rozmedzí mesiacov máj až júl, čo výrazne ovplyvňuje najmä lokálna búrková činnosť. Najmenej zrážok spadne v zime, v rozmedzí mesiacov január až marec. Priemerná ročná teplota dosahuje 9,7 °C, najchladnejším mesiacom je január, najteplejším je júl. Jar sa prejavuje rýchlym otepľovaním a jeseň pozvoľným ochladzovaním. Na nízke zimné teploty má vplyv aj výskyt tepelných inverzií s hmlami ako sprievodným znakom (Lelovská, Zverina, 2007).

Geografická a geomorfologická charakteristika

Podľa geomorfologického členenia Slovenska patrí zájmové územie do oblasti Podunajskej nížiny, geomorfologického celku Podunajská pahorkatina a jeho podcelku Nitrianska pahorkatina. Územie mikroregiónu patrí k dvom geomorfologickým častiam a to Zálužianska pahorkatina a Bojnianska pahorkatina. Uvedené geomorfologické časti, resp. hranica medzi nimi v smere sever – juh prechádza nivou potoka Andač, pričom severne od neho sa nachádza Bojnianska pahorkatina a južne Zálužianska pahorkatina. Východná hranica Bojnianskej pahorkatiny je viazaná na nivu rieky Nitra a západná hranica je tvorená masívom Považského Inovca. Zálužianska pahorkatina je z východu

ohraničená Dolnotrianskou nivou viazanou na nivu rieky Nitra južne od mesta Nitra a západná hranica je tvorená Dolnovážskou nivou viazanou na nivu rieky Váh.

V reliéfe záujmového územia sa striedajú tri základné typy reliéfu. Územie nie je typické rovinaté, prevládajú tu mierne členité pahorkatiny typické ako pre Bojniansku pahorkatinu, tak aj pre územie spadajúce k Zálužianskej pahorkatine. Ďalším typom reliéfu sú horizontálne a vertikálne rozčlenené roviny viazané predovšetkým na nivu vodných tokov (Andač, Radošinka) a nerozčlenené roviny viazané na nivu rieky Nitra. Sklon reliéfu je v rozmedzí 1,1 až 2,5°, výnimočne až do 6°. Nadmorská výška dosahuje krajné hodnoty 144 (Zbehy, Čakajovce) – 183 (Lukáčovce) m n. m. (Lelovská, Zverina, 2007).

Využitie pôdy

Mikroregión Radošinka zaberá rozlohu 12 701 ha. Z celkovej výmery pôdneho fondu zaberá poľnohospodárska pôda 88,6 %. V rámci poľnohospodárskej pôdy má najväčší záber pôda orná, tá predstavuje 95,8 % celkovej výmery. Zvyšok tvoria trvalé kultúry, zaberajúce 3,5 % z celkovej výmery poľnohospodárskeho fondu. Najmenšiu výmeru, len 0,7 % predstavujú trvalé trávne porasty. Najväčšími obhospodarovateľmi poľnohospodárskej pôdy v mikroregióne Radošinka sú PD Devio Nové Sady, Poľnofarma RADAR s.r.o Zbehy, COMPACTA AGRO a.s. Alekšince a PD Čakajovce.

V rámci nepoľnohospodárskeho pôdneho fondu má najväčšie zastúpenie zastavaná plocha, keďže ide o spádové územie mesta Nitry a v obciach má sídlo alebo prevádzku veľké množstvo podnikateľských subjektov, so svojimi výrobnými halami a prevádzkovými areálmi. Zastavané územie zaberá 50,9 % z celkovej výmery nepoľnohospodárskej pôdy. Vodné plochy zaberajú 14,9 % a lesná pôda zaberá 21,9 % z celkovej výmery nepoľnohospodárskej pôdy. Na celkovej výmere pôdneho fondu v MR Radošinka má najväčší podiel kataster obce Zbehy a to 15,4 %. Druhú najväčšiu rozlohu má obec Nové Sady, tá zaberá 13,8 % z celkovej rozlohy mikroregiónu. Najmenšiu výmeru tvorí kataster obcí Čakajovce (4,5 %), Malé Zálužie (4,6 %) a Kapince (4,6%).

Tab. 2

Výmera katastrálnych území obcí mikroregiónu Radošinka v ha

KATASTER SPOLU		POĽNOHOSPODÁRSKA PÔDA (HA)				NEPOĽNOHOSPODÁRSKA PÔDA (HA)				
		<i>Orná pôda</i>	<i>Trvalé kultúry</i>	<i>TTP</i>	<i>Spolu</i>	<i>Lesná Pôda</i>	<i>Vodná plocha</i>	<i>Zastavaná pôda</i>	<i>Ostatná pôda</i>	<i>Spolu</i>
<i>Zbehy</i>	1955,8	1532,8	49,5	30,6	1612,9	142,4	27,3	144,1	29,1	342,9
<i>Jelšovce</i>	1 044	895	19	0,0	914	0,0	0,0	34	96	130
<i>Čakajovce</i>	577,7	462,3	23,6	0,4	486,3	0,0	35,5	51,0	4,9	91,4
<i>Alekšince</i>	1507,2	1242,4	93,5	22,7	1358,7	6,2	26,4	108,4	7,6	148,6
<i>Lukáčovce</i>	1683,7	1409,9	65,1	6,2	1481,2	62,6	47,0	84,0	8,9	202,5
<i>Čab</i>	815,5	672,9	23,4	1,6	697,9	8,2	13,0	85,6	10,8	117,6
<i>Nové Sady</i>	1747,5	1474,2	47,1	1,8	1523,1	90,2	13,4	104,4	16,4	224,4
<i>Šurianky</i>	1040,0	964,7	18,3	0,3	983,3	2,9	5,2	47,0	1,6	56,7
<i>Hruboňovo</i>	1155,1	1024,8	26,9	8,6	1060,3	12,3	17,0	58,5	6,9	0,0
<i>Malé</i>	590,5	497,2	12,1	4,2	513,5	11,2	24,7	35,6	5,6	77,0
<i>Kapince</i>	583,9	526,2	9,0	0,5	535,7	0,0	18,7	28,4	1,1	48,3
MR Radošinka	12701,0	10702,4	387,6	76,9	11166,9	336,0	228,1	781,0	189,0	1439,4

Zdroj: Katastrálny úrad Nitra

Lesy

Zdravotný stav lesných porastov v mikroregióne Radošinka je dobrý, najčastejším škodlivým činiteľom je vietor, sucho a huby. Distribúcia drevnej hmoty je vecou vlastníka, resp. obhospodarovateľa lesa. Výmera lesných pozemkov v MR Radošinka je 336,34 ha, čo je z celkovej výmery územia MR 2,6 %. Najväčšie zastúpenie lesných porastov je v obci Zbehy – 7,3 % a v Nových Sadoch 5,1 %. V obciach Čakajovce, Kapince a Jelšovce nie sú žiadne lesné porasty. Najväčšími vlastníkmi lesných porastov sú fyzické osoby – 70,8 %, cirkev – 20,2% a spoločenstvá vlastníka 2,7 % lesných pozemkov. 6,3 % lesných pozemkov v MR Radošinka sú neznámi vlastníci. Lesy SR obhospodarujú 84,5 % z celkovej výmery lesných porastov

MR. 15,5 % lesných porastov v MR obhospodarujú súkromní vlastníci a to len v obci Zbehy.

Voda

Povrchové vody reprezentujú vodné toky a vodné plochy. Záujmové územie patrí do hlavného povodia rieky Nitra, ktorú je možné v podmienkach Slovenska zaradiť medzi stredne veľké vodné toky. Typ režimu odtoku je dažďovo – snehový, s maximálnymi prietokmi v mesiaci marec a minimálnymi v mesiaci september. Širšie dotknuté územie mikroregiónu odvodňujú rieka Nitra, Perkovský potok, potok Radošinka a Andač, ako aj ich prítoky, ktoré sú menej významné a nie sú zaradené k vodohospodársky významným vodným tokom. Uvedené vodné toky, s výnimkou potoku Andač sú zaradené k vodohospodársky významným vodným tokom. Na území mikroregiónu sa nachádzajú nasledovné vodné nádrže: Alekšinské rybníky – sústava rybníkov, VN Lukáčovce, VN Malé Zálužie, VN Hruboňovo. V riešenom území sa nachádzajú nasledovné vodomerné profily monitorovacej siete povrchových vôd: Nitra, Radošinka, Andač. Na ostatných významných vodných tokoch v mikroregióne sa vodomerné profily nenachádzajú. Režim podzemných vôd je ovplyvňovaný vodnými tokmi pretekajúcimi územím, s ktorými sú podzemné vody v hydraulickej spojitosti. Kolísanie hladiny podzemnej vody ovplyvňujú klimatické pomery a hydrologické stavy tokov (Lelovská, Zverina, 2007).

Demografia

Obce Hruboňovo, Kapince a Malé Zálužie patria do veľkostnej skupiny malých obcí – do 500 obyvateľov. Jelšovce, Čab a Šurianky sa radia do veľkostnej skupiny obcí od 500 do 1000 obyvateľov. Obce, v ktorých žije viac ako 1000 a menej ako 2000 obyvateľov sú v mikroregióne štyri – Alekšince, Čakajovce, Lukáčovce a Nové Sady. Obec Zbehy patrí do kategórie väčších obcí s počtom obyvateľov od 2000 do 5000. Hustota obyvateľov v jednotlivých obciach mikroregiónu je rôzna.

K základným rozvojovým potenciálom každého regiónu patrí ľudský potenciál. Celkový počet obyvateľov je najjednoduchší a najzákladnejší demografický ukazovateľ, charakterizujúci stav populácie. Poskytuje základný obraz o sile sledovanej populácie a o ľudnatosti územia, na ktorom obyvateľstvo žije a o jeho osídlení. K 31. 12 2006 žilo

v mikroregióne Radošinka celkom 10 572 obyvateľov, z čoho bolo 5 099 žien (51,8 %). Tento fakt je spôsobený predovšetkým vyšším podielom žien v poproduktívnom veku. Populácia mikroregiónu predstavuje 6,55 % obyvateľov z celkovej populácie Nitrianskeho okresu (Lelovská, Zverina, 2007).

3.2 Základné definície indikátorov TUR

Sociálne indikátory

Koeficient populačného rastu

Stručná definícia: Priemerný ročný stupeň zmeny vo veľkosti populácie v určitom období.

Merná jednotka: Zvyčajne sa vyjadruje na tisíc obyvateľov.

Agenda 21: Kapitola 5: Dynamika demografického rastu a trvalo udržateľný rozvoj.

Účel: Koeficient populačného rastu meria rýchlosť zmeny veľkosti populácie.

Čistý migračný pomer

Stručná definícia: Pomerný rozdiel medzi počtom imigrantov a emigrantov v určitej oblasti a v určitom období k priemernému počtu obyvateľov v danej oblasti a v danom období. Medzinárodná a vnútroštátna migrácia sa uvádzajú oddelene.

Merná jednotka: Zvyčajne sa vyjadruje na tisíc obyvateľov.

Agenda 21: Kapitola 5: Dynamika demografického rastu a trvalo udržateľný rozvoj.

Účel: Čistý migračný pomer meria geografický pomer. Migrácia patrí popri narodení a smrti k základným demografickým javom, ktoré priamo ovplyvňujú počet obyvateľov (veľkosť populácie) v danej oblasti.

Hustota obyvateľov

Stručná definícia: Celkový počet obyvateľov krajiny alebo územia vydelený veľkosťou územia (na jednotku plochy).

Merná jednotka: Zvyčajne sa vyjadruje ako počet obyvateľov na kilometer štvorcový.

Agenda21: Kapitola 5: Dynamika demografického rastu a trvalo udržateľný rozvoj.

Účel: Tento ukazovateľ meria koncentráciu obyvateľstva v priestore. Hustota obyvateľstva sa môže využívať ako parciálny indikátor požiadaviek a aktivít ľudí v danom území. Pre analytické účely sú vhodnejšie presnejšie ukazovatele, ako napr. počet obyvateľov na jednotku obývateľnej alebo kultivovateľnej pôdy. Rovnako užitočné môžu byť aj ukazovatele, rozpísané do kategórií podľa veľkosti miest, v spojení s ďalšími ukazovateľmi sídelných útvarov.

Miera nezamestnanosti

Stručná definícia: Miera nezamestnanosti je pomer nezamestnaných k celkovej pracovnej sile.

Merná jednotka: %

Agenda 21: Kapitola 3: Boj s chudobou.

Účel: Miera nezamestnanosti vymeriava časť pracovnej sily, ktorá v skúmanom období:

- i) nebola v práci alebo dočasne absentovala,
- ii) je k dispozícii,
- iii) alebo hľadá prácu.

3.3 Použité postupy a metódy

V rámci diplomovej práce sme hodnotili nasledovné sociálne indikátory v rámci mikoregiónu Radošina: koeficient populačného rastu, čistý migračný pomer, hustota obyvateľov a miera nezamestnanosti.

Pri spracovávaní diplomovej práce sme vychádzali z dostupných literárnych a internetových zdrojov, obecných úradov, ÚPSVaR a štatistického úradu SR. Pri jednotlivých indikátoroch sme hodnotili obdobie od roku 2001 do roku 2010.

Na hodnotenie sme si zvolili nasledovné postupy a metódy:

1. zozbieranie údajov

- získali, preštudovali a spracovali sme literatúru súvisiacu s danou problematikou, ktorá je zameraná na trvalo udržateľný rozvoj, Agenda 21, indikátory trvalo udržateľného rozvoja

- vybrali sme vhodné sociálne indikátory
2. analyticko-syntetická metóda
    - na základe nej sme analyzovali vývoj sledovaných indikátorov
  3. matematicko-výpočtová metóda
    - základné údaje sme získali zo ŠÚ SR, ÚPSVaR a obecných úradov obcí. Pri hodnotení indikátorov sme urobili potrebné prepočty, na základe ktorých boli urobené príslušné grafy
    - použité vzorce:
      - prirodený prírastok = počet narodených / počet zomretých
      - migračné saldo = počet prisťahovaných / počet vystťahovaných
      - celkový prírastok = prirodzený prírastok + migračné saldo
      - hustota obyvateľov = počet obyvateľov / výmera územia
    - miera nezamestnanosti: $u(\%) = \frac{U}{L} \times 100$,
    - kde U – počet nezamestnaných
    - L – počet pracovných síl (práceschopné obyvateľstvo)
  4. komparačná metóda
    - vybrané indikátory sme zhodnotili a porovnali v priebehu desiatich rokov
  5. návrhy na zlepšenie
    - po zhodnotení jednotlivých indikátorov sme dospeli k určitým návrhom na zlepšenie stavu riešených indikátorov ako aj k určitým záverom

Indikátory sme sledovali v rámci celého mikroregiónu Radošinka, ktoré sme následne porovnali s územím Nitrianskeho okresu a Slovenskou republikou.

4. Výsledky práce a diskusia

4.1 Koeficient populačného rastu

Populačné javy a procesy pútajú v každej spoločnosti veľkú pozornosť, vďaka svojej relevantnej pozícii v ekonomickom, kultúrnom a inom spoločenskom vývoji. Intenzita tejto pozornosti sa zvyšuje v období náhlych zmien v populačnom vývoji (Mládek a i., 1998).

Podľa demografov vzrastie v priebehu budúcich 50 rokov svetová populácia o ďalších 2,8 miliárd. Vzrastať budú populácie v rozvojových krajinách, z ktorých mnohé sú už teraz preľudnené. V porovnaní s odhadovaným dvoj – až trojnásobným nárastom populácie v rozvojových krajinách, sú populácie v približne 32 priemyselných krajinách stabilné, alebo dokonca dochádza k ich poklesu (Demo, Hronec, Tóthová, 2007).

Veľmi výrazné zmeny populačných javov a procesov zaznamenáva Slovenská republika od začiatku 90. rokov 20. storočia. Ich rozhodujúcim prejavom je pokles prirodzeného prírastku obyvateľstva. V celom súbore zmien reprodukčných pomerov majú podstatný význam pokles úrovne sobášnosti a pokles miery natality. Mierne vzrastajú miery rozvodovosti a výrazne sa znížila potratovosť (Mládek a i., 1998). Tempo populačného rastu sa znižuje od 60. rokov 20. storočia, kedy sa mnohých krajinách začala znižovať pôrodnosť ako výsledok kultúrnych, náboženských a socio – ekonomických zmien. Napriek tomu, že populačný rast je stále záležitosťou globálneho významu, v niektorých krajinách je jeho riešenie naliehavšie (Demo, Hronec, Tóthová, 2007). Dočasné zvýšenie príjmu spúšťalo zvyšovanie počtu obyvateľov do krajiny, až kým už krajina nemohla zásobovať obyvateľstvo primeranou stravou (Tietenberg, 1992).

Na Slovensku, podobne ako v ostatných transformujúcich sa krajinách strednej a východnej Európy, sme prežili desaťročie významných zmien. Toto konštatovanie sa týka aj oblasti populačného vývoja. Demografické zmeny boli tak významné, že hovoríme o prechode na nový model reprodukčného správania. Súčasný populačný vývoj na Slovensku je charakterizovaný výrazným poklesom sobášnosti, plodnosti a potratovosti, vzostupným trendom vo vývoji rozvodovosti, postupným zlepšovaním

úrovne úmrtnosti, zmenami vo formách partnerského spolužitia. Dôsledkom uvedeného vývoja je zmenšujúci sa prirodzený prírastok obyvateľstva, ktorý sa blíži k nule, ako aj zmeny v štruktúre obyvateľstva a rodín. Rozhodujúca časť uvedených zmien sa na Slovensku uskutočnila v prvej polovici 90. rokov (Chovancová – Marenčáková, a i., 2000).

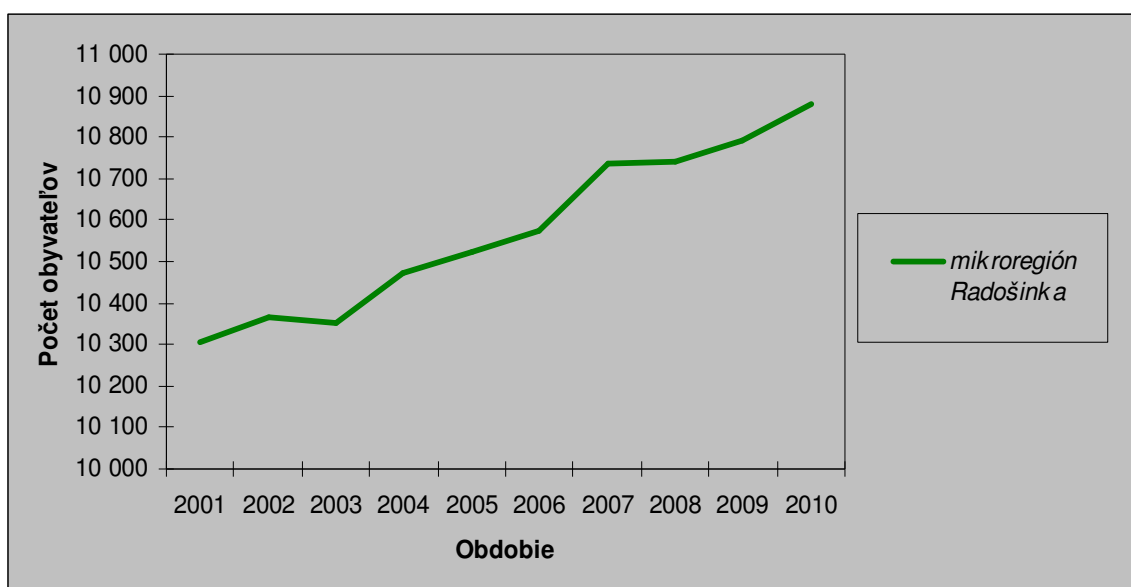
Základnou črtou dlhodobého trendu vývoja natality na Slovensku je jej klesajúca tendencia. Súvisí s množstvom ekonomických, kultúrnych a spoločenských faktorov. Pôrodnosť koncom 18. storočia v priemere dosahovala na Slovensku 45 pôrodov na 1000 obyvateľov ročne. Od 70. rokov až do konca 19. storočia sledujeme pomernú stabilitu pôrodnosti, pohybuje sa v rozmedzí 40 – 45 ‰. Od rozhrania 19. a 20. storočia začína u nás pôrodnosť klesať, čo je podstatne neskoršie ako vo vyspelejších krajinách západnej Európy (Mládek a i., 1998). Vývoj úmrtnosti nevykazuje v posledných rokoch výrazné zmeny a zotrváva približne na rovnakej úrovni už niekoľko rokov. Veľký význam má z tohto hľadiska dojčenská úmrtnosť, ktorá významne ovplyvňuje strednú dĺžku života. Počas posledných desiatich rokov sa úroveň dojčenskej úmrtnosti výrazne znižuje, i napriek miernemu nárastu v posledných dvoch rokoch. Pri hodnotení štruktúry príčin smrti vo vyspelých krajinách aj na Slovensku dominujú civilizačné choroby. Významný syntetický ukazovateľ zdravotného stavu obyvateľstva je stredná dĺžka života pri narodení. V roku 2003 bola u mužov 69,77 a u žien 77,62 roka. I keď sa stredná dĺžka života zvyšuje, v európskom porovnaní sa stále radíme medzi priemerné krajiny (Mládek a i., 2006). Vzhľadom na priestorovú diverzitu faktorov vplývajúcich na úmrtnosť je zrejmé, že v niektorých oblastiach sa vychýľuje úmrtnosť v pozitívnom smere a niekde v negatívnom (Jurčová, Mészáros, 2010). Príčiny nepriaznivého vývoja úmrtnosti majú pomerne všeobecnú platnosť a situácia na Slovensku nie je v tomto smere výnimkou. Dajú sa zhrnúť do troch hlavných skupín – úroveň zdravotnej starostlivosti, stav životného prostredia a životný štýl obyvateľstva. Zmeny v úrovni úmrtnosti majú obvykle dlhodobý charakter a pomalý priebeh. Úmrtie je nezvratné ukončenie bioelektrických procesov v centrálnej nervovej sústave (Vaňo, Jurčová, Mészáros, 2003).

Ktovie, či krajiny s rýchlo rastúcimi populáciami napokon ovplyvnia svoje reprodukčné správanie a rýchlo prejdú na menej početné rodiny, alebo zlyhajú v tomto smere a budú zdieľať svoj osud s následkami populačného rastu ako šírenie chorôb, hlad, sociálna dezintegrácia vedúca k vyššej úmrtnosti (Demo, Hronec, Tóthová, 2007).

Populačný rast ovplyvňuje ekonomický rast, a tak ako každý človek prispieva niečím, tak tieto účinky sú všeobecne pozitívne korelované (Tietenberg, 1992).

Obr. 1

Vývoj počtu obyvateľov mikroregiónu Radošinka v rokoch 2001 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie

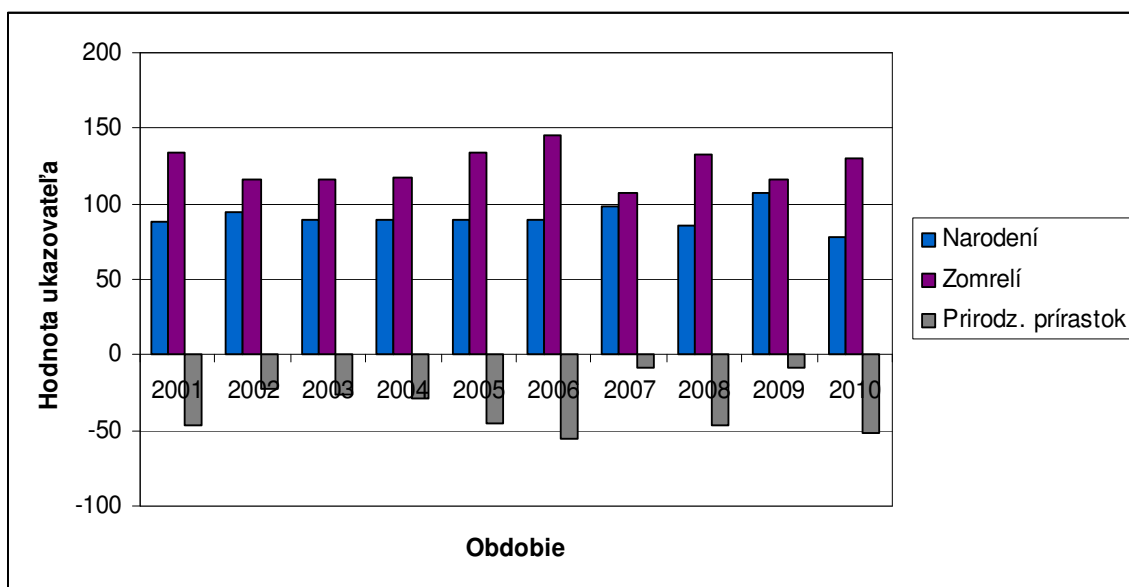
V časovom horizonte rokov 2001 – 2010 bol zaznamenaný nárast počtu obyvateľov v obciach mikroregiónu Radošinka. Kým v roku 2001 bol počet obyvateľov 10 306 o desať rokov neskôr bol počet obyvateľov 10 879, čo predstavuje nárast približne o 5 % v porovnaní s rokom 2001. Hoci prirodzený prírastok predstavuje záporné hodnoty, tento zvyšujúci sa počet obyvateľov má za následok predovšetkým migrácia obyvateľstva. Počet obyvateľov vo veľkej miere závisí od možnosti získania bývania a zamestnania. Z tohto dôvodu môže byť ovplyvňovaný počet obyvateľov realizáciou programov ekonomického rozvoja a súčasne aj vytváraním vhodných podmienok pre bývanie. Pozitívny vplyv na rozvoj obcí v rámci mikroregiónu Radošinka by malo vybudovanie novej cestnej komunikácie medzi Novými Sadmi (časť Sila) a obcou Lukáčovce. Obce svojim obyvateľom poskytujú možnosti vzdelávania, kultúrneho, športového vyžitia a iné voľno – časové aktivity. Nakoľko rozmiestňovanie

obyvateľstva a rozmiestňovanie ekonomických aktivít sú navzájom prepojené procesy, početnosť obyvateľstva v priestore je veľmi dôležitým faktorom rozvoja, pretože vytvára silnejšie trhové pole pre firmy ako aj ponuku práce.

Na základe zhodnotenia výsledkov práce sme dospeli k záveru, že mikroregión Radošinka sa neustále rozvíja. Z uvedenej analýzy prirodzeného prírastku obyvateľstva v rámci mikroregiónu môžeme súhlasiť s autorkou Chovancová – Marenčáková (2000), ktorá vo svojej štúdii analyzuje pokles prirodzeného prírastku. Na druhej strane v rámci Slovenskej republiky je však zaznamenaný od roku 2007 prudký nárast prirodzeného prírastku. Mládek (1998) tvrdí, že od 19. a 20. storočia začína u nás pôrodnosť klesať, no na úrovni mikroregiónu sa to veľmi výrazne neprejavilo. Podľa našich zistení môžeme súhlasiť s autormi Jurčová, Mészáros (2010), že v niektorých oblastiach sa vyvíja úmrtnosť v pozitívnom smere a v niektorých v negatívnom, čo môžeme vidieť aj v rámci mikroregiónu Radošinka, kde úmrtnosť v jednotlivých obciach bola značne odlišná.

Obr. 2

Prirodzený prírastok obyvateľov mikroregiónu Radošinka v rokoch 2001 – 2010

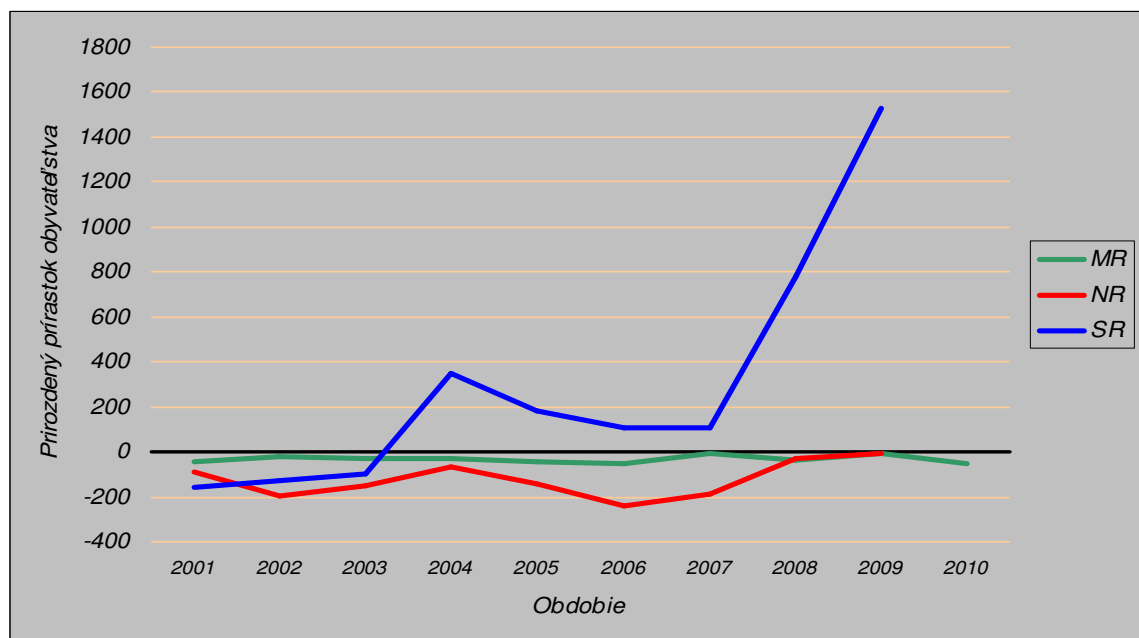

Zdroj: vlastné spracovanie

Z uvedeného obrázku 2 vyplýva, že v každom z posledných desiatich rokov zaznamenal mikroregión Radošinka prirodzený úbytok obyvateľstva, to znamená vyššiu úmrtnosť ako pôrodnosť. Dominantný podiel na tomto dlhodobom trende v mikroregióne Radošinka má obec Jelšovce, kde táto úmrtnosť predstavuje takmer dvojnásobok pôrodnosti. Dôvod možno hľadať vo výrazne staršej tamojšej populácii. Svoj význam tu zohrávajú aj závažné choroby, dôsledkom čoho je veľa ľudí v invalidnom dôchodku. Pôrodnosť sa v obciach udržiava približne na rovnakej úrovni, len v roku 2010 je výraznejšie nižšia. Pôrodnosť v obciach môže ovplyvňovať aj životná úroveň obyvateľov. V niektorých obciach najmä v Čakajovciach a v Zbechoch sa nachádza rómske obyvateľstvo, ktoré výraznou mierou prispieva k zvyšovaniu počtu obyvateľov. Zo všetkých obcí má iba obec Čab dlhodobý kladný prirodzený prírastok obyvateľov a až v roku 2010 bol aj tu zaznamenaný prirodzený úbytok obyvateľov.

Obr. 3

Prirodzený prírastok obyvateľov v mikroregióne Radošinka, Nitrianskom okrese a v Slovenskej republike v rokoch 2001 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie

Vývoj populačnej situácie v Slovenskej republike je spojený s výraznou zmenou demografického správania obyvateľov najmä v 90-tych rokoch, ktorý vo výraznej miere kopíruje dlhodobý vývoj vo vyspelých krajinách západnej Európy. Výsledkom spomínaných demografických procesov je, že sa v priebehu 90. rokov prudko zhoršil populačný vývoj, nastali nepriaznivé zmeny vo vekovom zložení obyvateľstva, vplyvom úbytku detskej zložky populácie a rastom početnosti osôb v poproduktívnom veku sa zvýšil aj priemerný vek žijúcich obyvateľov a index starnutia. Obrázok 3 znázorňuje, že od roku 2003 na území celej Slovenskej republiky dosahuje prirodzený prírastok kladné hodnoty a taktiež prudký nárast prirodzeného prírastku od roku 2007.

Nitriansky kraj patrí medzi územia s najhorším demografickým potenciálom, zaznamenáva najväčší prirodzený úbytok obyvateľstva, ale aj najhoršiu vekovú skladbu obyvateľstva. V tomto jave sú však značné disproporcie v rámci okresov kraja. Z aspektu demografického vývoja Nitriansky kraj koncentruje 13,2 % obyvateľov Slovenskej republiky a s počtom obyvateľov 706 758 sa zaraďuje na tretie miesto v medzikrajskom porovnaní.

V porovnaní s Nitrianskym okresom má mikroregión Radošinka podobný charakter. V oboch oblastiach je prirodzený prírastok negatívny, to znamená, že je vyššia úmrtnosť ako pôrodnosť. Populácia mikroregiónu predstavuje približne 6,55 % obyvateľov z celkovej populácie Nitrianskeho okresu.

4.2 Čistý migračný pomer

Migrácia je popri plodnosti a úmrtnosti ďalším komponentom populačných zmien, t. j. vplýva na veľkosť a štruktúru danej populácie. Presnejšie povedané migrácia ovplyvňuje viac ako jednu populáciu, lebo migrant – osoba, ktorá sa sťahuje, sťahovaním jednu populáciu opúšťa a prichádza do druhej. Migrácia je proces opakovateľný a nie je ani časovo obmedzený (Vaňo, Jurčová, Mészáros, 2003).

Vo všeobecnosti spočíva migrácia v presúvaní osôb do krajín, ktoré sú relatívne bohatšie (avšak nemusia byť skutočne bohaté) v porovnaní s ich domovskou krajinou. To znamená, že emigranti odchádzajú nielen z rozvojových do rozvinutých krajín, ale značná časť z nich migruje aj medzi rozvojovými krajinami. Ak použijeme slovo „sever“ na označenie rozvinutého sveta a slovo „juh“ na označenie rozvojového sveta,

môžeme povedať, že približne tretina z celosvetového počtu emigrantov sa premiestňuje v rámci severu, ďalšia tretina putuje z juhu na sever a posledná tretina migruje v južných krajinách (Keeley, 2009). Môžeme vymedziť napríklad ekonomicky, profesijne alebo sociálne motivované migrácie a vo vnútri tejto oblasti zase odlíšiť migráciu za obživou ako existenčnou nutnosťou alebo príležitosť k zlepšeniu životných podmienok od migrácie s cieľom kvalifikácie (Bade, 2005).

Legálna migrácia predstavuje vstup osoby na územie Slovenskej republiky, pobyt na území Slovenskej republiky a opustenie územia za podmienok, že sú splnené medzinárodné dohody a zákonné predpisy.

Nelegálna migrácia zahŕňa prekročenie štátnej hranice alebo pobyt osoby na území Slovenskej republiky, ktorý nerešpektuje medzinárodné dohody a zákonné predpisy Slovenskej republiky. Najväčší objem dosiahla nelegálna migrácia v rokoch 2001 a 2002. Od roku 2003 bol štatisticky zaznamenaný pokles nelegálnych migrantov (Katerinková, 2007).

Približne 190 miliónov osôb na celom svete žije mimo svojej krajiny narodenia. Títo emigranti prinášajú do našej spoločnosti energiu, podnikavosť a nové myšlienky. Migrácia má však aj negatívne stránky: neúspešnosť emigrantov nižších vekových kategórií pri štúdiu, neschopnosť dospelých nájsť si zamestnanie a samozrejme neriadená migrácia. Tieto problémy spôsobujú, že migrácia sa stáva jablkom sváru pre politikov a témou vášnivých debát (Keeley, 2009).

V poslednom storočí môžeme na Slovensku pozorovať jedno obdobie mimoriadne veľkej významnosti migračného pohybu, obdobie medzi dvoma svetovými vojnami, keď vzhľadom na ekonomické faktory bola silná emigrácia a jedno obdobie malého významu migrácie, obdobie socializmu, keď vzhľadom na politické faktory bola migrácia veľmi malá (Mládek a i., 1998). Na Slovensku sa už dlhodobo prejavuje výrazná polarizácia nielen ekonomického a sociálneho, ale aj demografického vývoja. Ako jeden z dôsledkov tejto disparity možno očakávať aj značný pohyb obyvateľstva medzi regiónmi patriacimi do jednej, respektíve druhej oblasti, predovšetkým z ekonomických ale aj ďalších dôvodov. Najväčšie prírastky z obyvateľstva z migrácie sa očakávajú v bezprostrednom zázemí dvoch najväčších miest Bratislava a Košice. Dochádzka do zamestnania predstavuje jeden zo základných typov priestorového pohybu obyvateľstva. Odráža sa v nej hierarchické postavenie jednotlivých sídel v ekonomickom a sídelnom systéme Slovenska (Mládek a i., 2006). V 80. rokoch sa

v migrácii obyvateľstva Slovenska prejavovali črty relatívnej stability a zotrvačnosti. Intenzita zahraničného sťahovania bola nízka a migračný úbytok obyvateľstva SR v prospech ČR bol pomerne stabilný. Na prelome 80. a 90. rokoch sa začala situácia radikálne meniť. Existujúce migračné tendencie sa narušili. Nová spoločensko – ekonomická situácia priniesla významné zmeny nielen do zahraničného, ale aj do vnútorného sťahovania obyvateľstva.

Štatistika vnútornej migrácie obyvateľstva zahŕňa každú zmenu trvalého pobytu osôb v rámci územia SR. V porovnaní s obdobím 80. rokov, v 90. rokoch migračná mobilita obyvateľstva na území SR výrazne poklesla (Vaňo, Jurčová, Mészáros, 2003).

Zásady migračnej politiky SR:

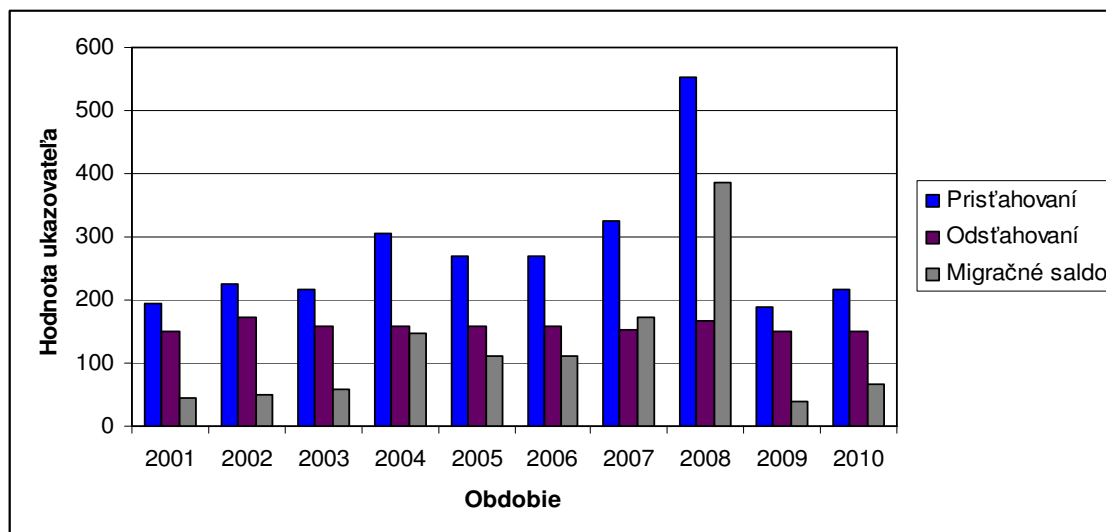
- presadzovanie a podpora koordinovaných spoločných krokov medzinárodného spoločenstva, pružne reagujúcich na trendy migrácie najmä v strednej a východnej Európe,
- vzájomná súvislosť riešenia otázok migrácie s hľadaním a uplatňovaním krokov k zaisteniu bezpečnosti, stability a mierovej koexistencie štátov, kvalitatívne novej medzinárodnej spolupráce založenej na dôvere a porozumení štátov, predovšetkým v Európe,
- podriadenosť cudzincov suverénnej moci Slovenskej republiky a rešpektovanie jej právneho poriadku,
- právna regulácia migračnej problematiky a aplikácia týchto právnych úprav,
- výsostné právo Slovenskej republiky rozhodovať o vstupe cudzincov na svoje územie realizované uplatňovaním vízovej politiky,
- vyváženosť rozsahu poskytovanej humanitnej pomoci utečencom, odídencom a presídlencom s ekonomickými možnosťami a sociálnym potenciálom štátu. Komplexné a koordinované riešenie situácie migrantov zainteresovanými orgánmi, organizáciami a inštitúciami,
- sprísnenie režimových, kontrolných a technických opatrení zabraňujúcich nežiadúcej migrácii (Mrázová, 2008).

Fenomén medzinárodnej migrácie sa v súčasnosti čoraz častejšie zaraďuje medzi typické prejavy globalizácie. Prevažnú väčšinu migrantov motivuje túžba po lepších ekonomických príležitostiach a vyššej životnej úrovni, avšak časť z nich je nútená migrovať v dôsledku ozbrojených konfliktov, prenasledovanie hladomorov a chudoby, prírodných pohrôm a následnej environmentálnej degradácii krajiny (Mládek a i., 2006).

Obr. 4

Migračné saldo mikroregiónu Radošinka v rokoch 2001 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie

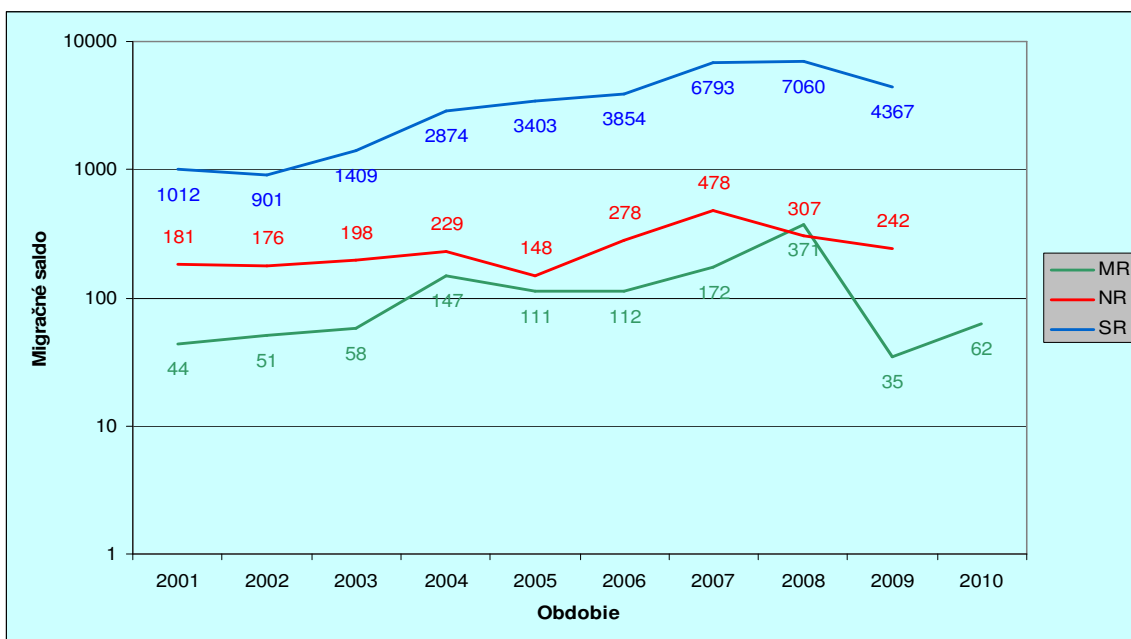
Migračné saldo dosahuje za poslednú dekádu kladné hodnoty. Tento pozitívny trend v migrácii možno pripísať hlavne výhodnej geografickej polohe obcí a blízkosti okresného rozvojového pólu – mesta Nitra, taktiež aj veľmi dobrú dopravnú polohu k mestám Topoľčany, Piešťany a dobrej dostupnosti Bratislavy. Vďaka tejto dobrej dopravnej polohe, do obcí prichádza mnoho nových investorov s novými pracovnými príležitosťami. Samozrejme, je to podmienené aj aktívnym pôsobením obcí pri vytváraní kvalitných podmienok pre novú individuálnu bytovú výstavbu s prípadným vytvorením nových pracovných príležitostí. Obce sa v maximálnej miere snažia vytvárať miestnym obyvateľom ideálne podmienky na bývanie a život. Najmä výstavbou nových nájomných bytov, vďaka ktorým výrazne stúpol počet obyvateľov vo všetkých obciach, kde bola táto výstavba nájomných bytov už realizovaná a to hlavne v roku 2008. Vzhľadom na malú vzdialenosť od krajského mesta a výbornú dostupnosť je táto možnosť výstavby zaujímavá najmä pre obyvateľov Nitra. Najvyššia imigrácia bola zaznamenaná v obciach Alekšince a Zbehy, teda v najbližšom zázemí mesta Nitra. V súčasnosti je v území zaznamenaný trend návratu ľudí na vidiek, nielen mladých ľudí a rodín s deťmi, ktorí opúšťajú sídliská a sťahujú sa do obcí s únosnou dostupnosťou do

okresného mesta, ale tiež starších obyvateľov, ktorí sa vracajú do svojich rodných dedín.

Z analýzy jednotlivých sociálnych indikátorov v rámci mikroregiónu najvýznamnejší indikátor z hľadiska rozvoja jednotlivých obcí je čistý migračný pomer. Mládek (2006) vo svojich štúdiách uvádza, že dochádzka do zamestnania je jeden z hlavných dôvodov migrácie obyvateľstva. V rámci mikroregiónu Radošinka je tiež zamestnanie hlavným dôvodom pre migráciu obyvateľstva. Zlepšovaním podmienok zamestnania by sme mohli migráciu udržať na vysokej úrovni. Zistenia Jurčovej a Mészáros (2010) poukazujú na to, že pokles migrácie sa prejavil od roku 2009 v rámci hospodárskej krízy a môžeme povedať, že aj v mikroregióne od tohto obdobia začala klesať migrácia obyvateľov.

Obr. 5

Migračné saldo v mikroregióne Radošinka, Nitrianskom okrese a v Slovenskej republike v rokoch 2001 – 2010

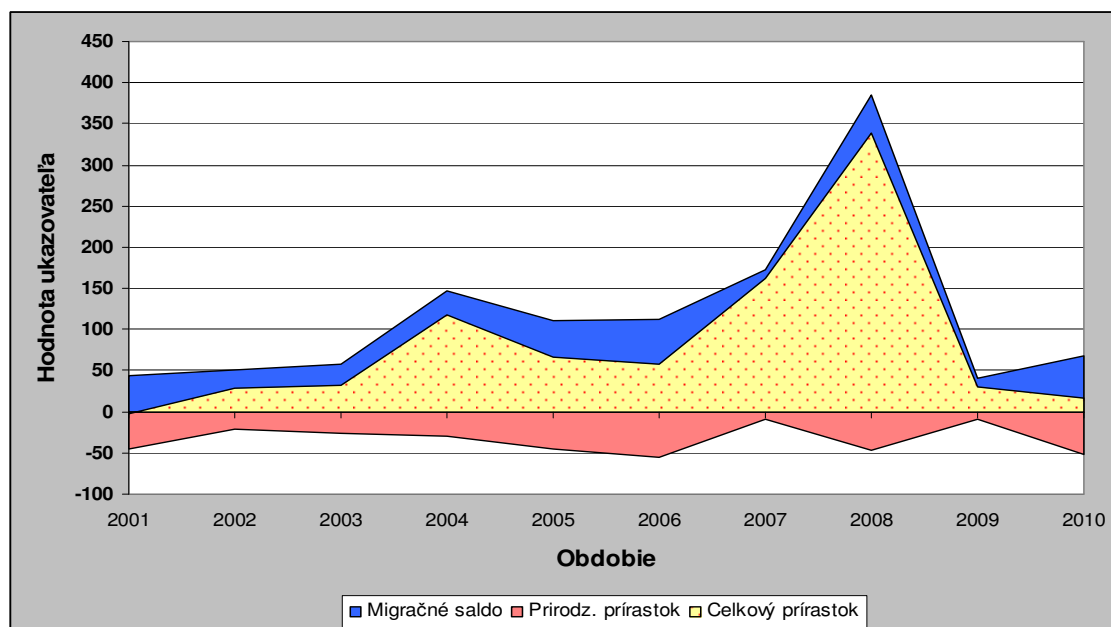
Zdroj: vlastné spracovanie

Na vývoj migrácie pôsobia predovšetkým možnosti získania bývania a zamestnania. Okresy Nitrianskeho kraja dosahujú kladné saldo migrácie, nakoľko sú zaujímavé ako miesto pre bývanie nie iba kvôli pracovným príležitostiam, ale aj kvôli dostupnosti silného rozvojového pólu Bratislavy, kam denne dochádza za prácou významná časť obyvateľov z týchto okresov. V porovnaní s Nitrianskym okresom sa mikroregión nachádza približne na tej istej úrovni, čo sa týka migračného salda. Predstavuje kladné hodnoty v týchto dvoch oblastiach a udržiava sa približne na rovnakej úrovni, iba v rokoch 2007 – 2008 boli hodnoty migračného salda o niečo vyššie, čo znázorňuje obrázok 5.

Kým v období 2000 – 2004 ešte doznievali migračné trendy z konca minulého storočia, v období po roku 2004 (po vstupe SR do EÚ) sa výrazne zvýšil počet prisťahovaných zo zahraničia, najviac v roku 2008, keď podľa údajov Štatistického úradu SR sa prisťahovalo do SR až 8,8 tisíc osôb. Rast počtu prisťahovaných v období 2005 – 2009 bol spojený aj s rastom zahraničných investícií, a to zhruba do polovice roku 2008. Okrem toho vstup Rumunska a Bulharska do EÚ k 1.1.2007 uľahčil aj občanom týchto krajín prístup na trh práce SR, a tak sa ich počet medzi prisťahovanými výrazne zvýšil, najmä v rokoch 2007 a 2008. Rast počtu prisťahovaných sa prejavil aj v distribúcii imigrantov zo zahraničia v jednotlivých regiónoch, z čoho ťažili najmä hospodársky prosperujúce regióny. Naopak, regionálne disparity sa zvýraznili odchodom občanov SR za prácou do zahraničia, ako aj odchádzkou za prácou v rámci SR, najmä z regiónov menej prosperujúcich. Vplyv hospodárskej krízy sa prejavil v oblasti migrácie až v roku 2009, keď prírastok SR zo zahraničného sťahovania, spojeného so zmenou trvalého pobytu, klesol na 4,4 tisíc osôb (oproti prírastku 7,1 tisíc v roku 2008, či 6,8 tisíc osôb v roku 2007). Napriek tomuto poklesu prírastok zo zahraničného sťahovania SR vo výške 25,5 tisíc osôb v období 2005–2009 bol viac ako 3 krát väčší ako v období 2000–2004 (Jurčová, Mészáros, 2010). Cieľovými krajinami emigrácie zo Slovenskej republiky zostávajú európske štáty, v roku 2007 tam smerovalo až 92% vysťahovaných. Do migračných pohybov sa zapájajú najmä osoby v produktívnom veku. V roku 2007 prisťahovaní tejto vekovej skupiny tvorili 90% všetkých imigrantov (Katerinková, 2007).

Obr. 6

Celkový prírastok obyvateľov v mikroregióne Radošinka v rokoch 2001 – 2010

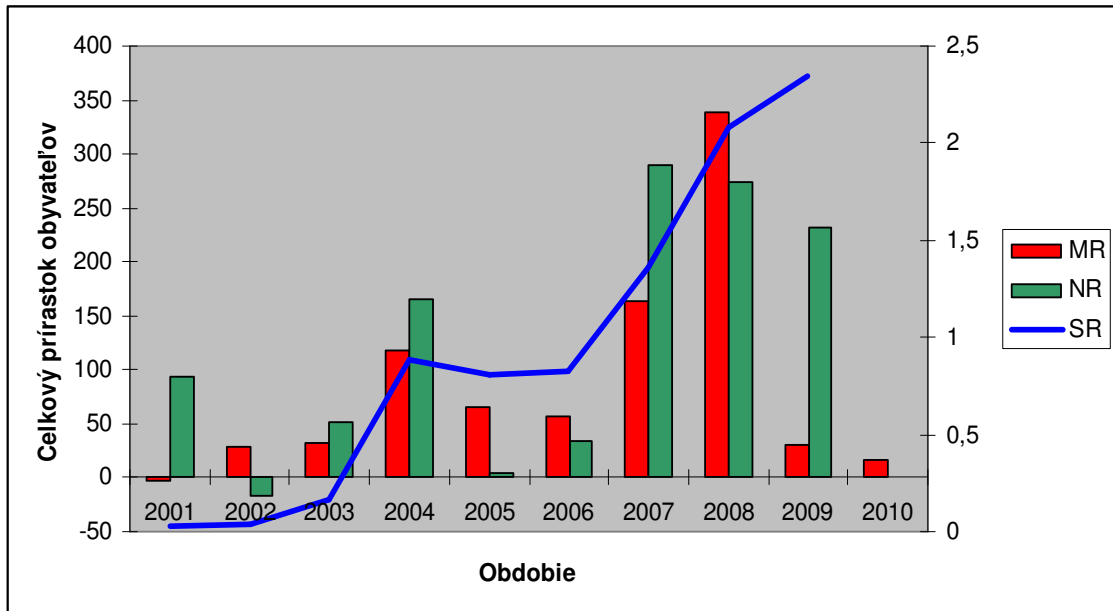
Zdroj: vlastné spracovanie

Počas sledovaného desaťročného obdobia má mikroregión kladný celkový prírastok obyvateľov. Hoci prirodzený prírastok má záporné hodnoty, migračné saldo má niekoľko násobne vyššie hodnoty. Vďaka tejto pozitívnej migrácii celkový prírastok stúpa a je predpokladaný pozitívny trend aj do budúcnosti. Najvyšší celkový prírastok v mikroregióne bol v roku 2008, kedy predstavoval až 338 obyvateľov. Napriek tomu, že od tohto roku klesá celkový prírastok obyvateľov, je predpokladaný do budúcnosti ďalší prílev obyvateľov hlavne do obce Zbehy, kde by sa v najbližšom roku mala ukončiť výstavba nájomných bytových domov.

Obrázok 7 znázorňuje, že v Nitrianskom okrese do roku 2007 celkový prírastok rástol, v roku 2007 dosiahol vrchol a od tohto roku celkový prírastok klesá z dôvodu znižujúcej sa migrácie v danom území. Na území Slovenskej republiky je od roku 2003 rastúca dlhodobá tendencia celkového prírastku a to vďaka silnej migrácii a kladnému prirodzenému prírastku. V mikroregióne Radošinka zaznamenali roky 2009 a 2010 prudký pád po predchádzajúcich pozitívnych rokoch, ktorý je spôsobený ustálenou migráciou a prirodzeným prírastkom, ktoré v súčasnosti stagnujú.

Obr. 7

Celkový prírastok v mikroregióne Radošina, Nitrianskom okrese a v Slovenskej republike v rokoch 2001 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie

4.3 Hustota obyvateľov

Všeobecná hustota obyvateľstva – vyjadruje koľko obyvateľov pripadá na jednotku plochy. Používa sa i špecifická hustota obyvateľstva, pri ktorej sa dáva do pomeru len určitá skupina obyvateľstva alebo určitá časť regiónu. Hustotu obyvateľstva vypočítame tak, že počet obyvateľov vydáme veľkosťou plochy malého regiónu. Je vhodným ukazovateľom nielen pre priestorové porovnanie ale i pre porovnanie rozmiestnenia obyvateľstva v čase. V niektorých prípadoch je vhodný aj ukazovateľ, ktorý nám vyjadruje aká veľká plocha nám pripadá na jedného obyvateľa.

Pri hodnotení rozmiestnenia obyvateľstva sa najčastejšie používa ukazovateľ všeobecnej hustoty obyvateľstva. Hustota je významná štruktúrna charakteristika každej krajiny, osídleného priestoru. Špecifické hustoty obyvateľstva selektujú špecifické plochy a špecifické skupiny obyvateľstva. Pomocou špecifických ukazovateľov možno

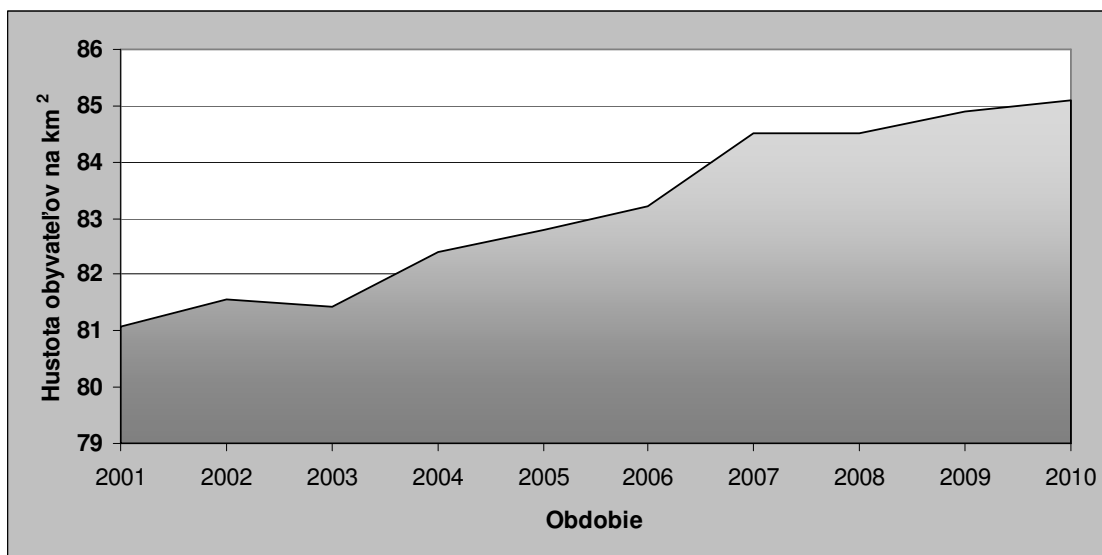
z porovnania vylúčiť tie plochy, ktoré sa málo využívajú, prípadne nevyžívajú (Mládek et al., 1993). Rozmiestnenie obyvateľstva je veľmi nerovnomerné a súvisí s geografickými podmienkami Zeme (Kokaisl, 2006). Približne polovica všetkého obyvateľstva na Zemi sa sústreďuje na ploche, ktorá predstavuje 5 % plochy súše. Na druhej strane na Zemi je rozsiahle množstvo neobývaných priestorov. Priemerná hustota obyvateľstva na Zemi v roku 1950 dosiala hodnotu 18 obyv./km², v roku 1963 hustota obyvateľov bola 24 obyv./km² a v roku 1981 to bolo 33 obyv./km². V súčasnosti je priemerná hustota na Zemi 43,4 obyv./km². V južnej a juhovýchodnej Ázii je najväčšia koncentrácia obyvateľstva, a to hlavne v priľahlých oblastiach Indického a Tichého oceánu. V tých najrozsiahlejších priestoroch prevyšuje hustota až 200 obyv./km². Ďalšia veľká koncentrácia obyvateľstva sa nachádza v Európe, najmä v štátoch západnej Európy – Belgicko, Holandsko, Veľká Británia. Tretie veľké zoskupenie s vysokou hustotou obyvateľstva je vo východných častiach Kanady a USA.

Nerovnomernosť rozmiestnenia obyvateľstva sa prejavuje ako v globálnej, tak aj v regionálnej úrovni. Je spätá s mnohými politickými, historickými a prírodnými javmi a procesmi, pričom sa odlišne prejavujú a uplatňujú v rozdielnych regiónoch. V období historického vývoja sa Ázia pokladá za najľudnatejší svetadiel. Jej obyvateľstvo vždy zaberalo viac ako polovicu obyvateľstva sveta. V Afrike bol podiel obyvateľov v roku 1985 približne s 11 % tendenciou rastu. Kontinent mal pôvodne väčšiu ľudnatosť, ale v priebehu 17., 18. a 19. storočia bolo násilne odvedených 25 až 30 miliónov černoškého obyvateľstva. Čo sa týka obyvateľstva Ameriky, malo do 18. storočia nízky podiel na svetovej populácii. Od 19. storočia však začína jeho podiel narastať v súvislosti s migračnou vlnou z Európy a neskôr vďaka vysokému prirodzenému prírastku. Rozdiel medzi koncentráciou obyvateľstva na severnej a južnej pologuli je veľmi výrazný. Na severnej pologuli žije približne až 90 % obyvateľstva sveta.

Z regionálnych geomorfologických jednotiek hospodársky a sídelne najvýznamnejšie sú nížiny Slovenska. Žije v nich vyše 2 milióny obyvateľov a zaberajú 28 % rozlohy. Z hľadiska lokalizácie priemyselného obyvateľstva sú hlavnými priestormi jeho koncentrácie kotliny a to 45,4 %.

Obr. 8

Hustota obyvateľov mikroregiónu Radošinka v rokoch 2001 – 2010

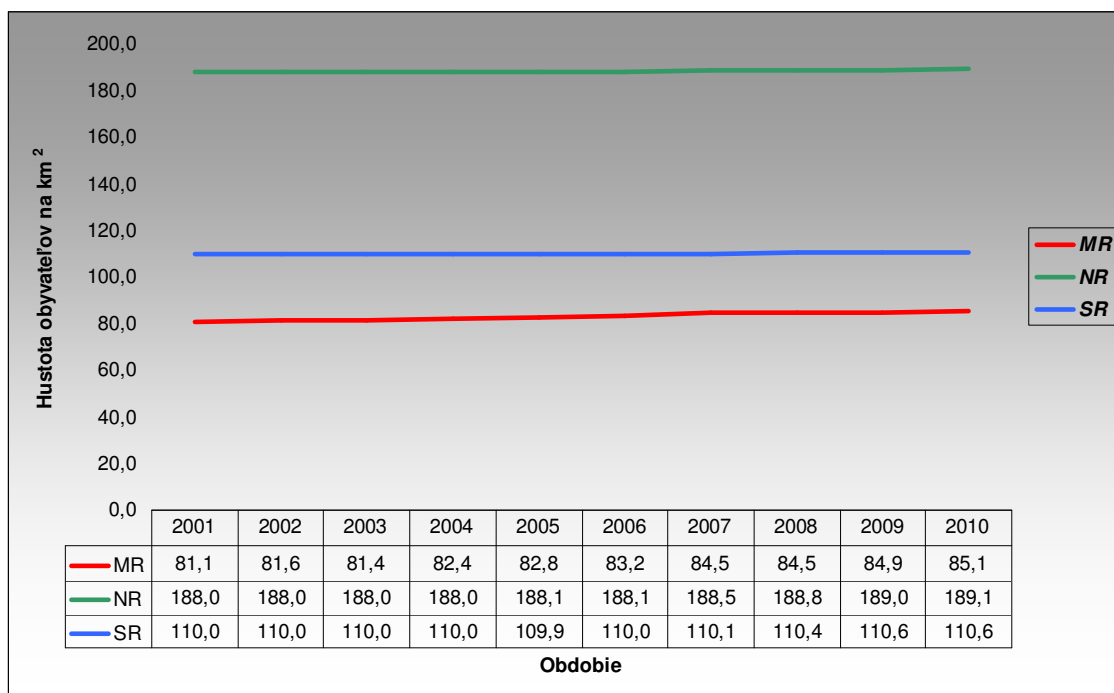
Zdroj: vlastné spracovanie

Čo sa týka hustoty obyvateľov môžeme na obrázku vidieť, že v obciach mierne stúpa. Od roku 2001 kedy bola hustota mikroregiónu 81 obyvateľov na km², do roku 2010 vzrástla na 85 obyvateľov na km². Zvyšujúcu sa hustotu obyvateľov má za následok predovšetkým kladné migračné saldo. Hustota obyvateľov v jednotlivých obciach mikroregiónu je vzhľadom na rôznu veľkosť katastrálnych území a počet miestnych obyvateľov značne odlišná. Najhustejšie osídlenie je v obci Čakajovce, kde priemerná hustota dosahuje hodnotu 189 obyvateľov na km². Najredšie osídlená je obec Kapince, v tejto obci žije len 36 obyvateľov na km². Hustota obyvateľov jednotlivých obcí závisí predovšetkým od lokalizácie danej obce v rámci jej dostupnosti k dobrým sociálnym, ekonomickým a tiež prírodným podmienkam.

Na obrázku 9 môžeme vidieť, že hustota obyvateľov sa vo všetkých porovnávaných územiach pomaly zvyšuje. Zmeny počtu obyvateľov sú výsledkom prebiehajúcich reprodukčných procesov a zvyšujúcej sa migrácie. Terajší stav zaľudnenia Slovenska je výsledkom zložitého a dlhého vývinu, založeného na vplyve prírodných, politických, sociálnych a ekonomických faktorov. Rast počtu obyvateľov sa postupne začal spomaľovať a v súčasnosti sa tento stav ešte viac prehľbuje.

Obr. 9

Hustota obyvateľov mikroregiónu Radošinka, Nitrianskeho okresu a Slovenskej republiky v rokoch 2001 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie

4.4 Miera nezamestnanosti

Nezamestnanosť je relevantný ukazovateľ pri meraní trvalo udržateľného rozvoja, predovšetkým, ak sa zisťuje pravidelne a zvažuje sa spolu s ďalšími sociálnoekonomickými indikátormi. Pokladá sa za jednu z hlavných príčin chudoby v bohatých krajinách a v krajinách so stredným národným dôchodkom, a príčinou chudoby ľudí s vysokoškolským vzdelaním v krajinách s nízkym národným dôchodkom (Demo, Bielek, Hronec, 1999).

Nezamestnanosť môžeme označiť nielen za vážny ekonomický a sociálny problém. Prináša aj veľa ďalších negatívnych dôsledkov v podobe poklesu životnej úrovne nezamestnaného a jeho rodiny, stresov a zdravotných dôsledkov, alkoholizmu, rastúcej kriminality a podobne. Miera týchto dôsledkov do určitej miery závisí aj od

dĺžky trvania nezamestnanosti. Je všeobecne známe, že čím je nezamestnanosť dlhšia, tým sú jej dôsledky závažnejšie. Veľmi závažnou stránkou dlhodobej nezamestnanosti je strata kvalifikácie a tým možnosť opäť si nájsť zamestnanie (Martincová, 2005). Predstavuje jeden z najviditeľnejších prejavov hospodárskej krízy. Hospodárska kríza mala za následok, že s problémom vysokej nezamestnanosti dodnes bojujú vlády všetkých vyspelých krajín, vrátane Slovenska.

Nezamestnanosť sa meria pomocou ukazovateľa miera nezamestnanosti ako podiel počtu nezamestnaných na ekonomicky aktívnom obyvateľstve (Lisý a i., 2007).

V Slovenskej republike už niekoľko rokov existujú dva oficiálne metodické prístupy k meraniu nezamestnanosti:

- 1) Štatistický úrad SR reportuje tzv. výberové zisťovanie pracovných síl. Mieru nezamestnanosti zisťuje prostredníctvom dotazníkov – každý štvrtý rok sa pýta na životnú situáciu 10 250 vybraných domácností. Pri každom zisťovaní sa obmieňa pätina vzorky. Výsledky zovšeobecňuje následne na celú populáciu.
- 2) Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny publikuje mesačne tzv. evidovanú nezamestnanosť, ktorá je založená na informáciách úradov práce. Rátajú sa do nej všetci uchádzači o zamestnanie registrovaní na úradoch schopní okamžite nastúpiť do zamestnania.

Štatistický úrad vykazuje takmer vždy vyššiu mieru nezamestnanosti ako úrady práce (Lehuta, 2010).

To, že niekto nemá prácu, má negatívny vplyv aj na ekonomickú situáciu samotného štátu, resp. obce. V ekonomickej literatúre sa za nezamestnaného považuje osoba schopná pracovať, ktorá si však nemôže nájsť platené zamestnanie. Takáto osoba nemá teda príjem, z ktorého by musela odvieť daň z príjmov. Podľa zákona 564/2004 Z.z. výnos dane z príjmov fyzických osôb je prevažne príjmom rozpočtov obcí vo výške 70,3 %. To znamená, že vysoká nezamestnanosť znižuje výšku príjmov obce. Na druhej strane vysoká nezamestnanosť sa negatívne odzrkadľuje aj na výdavkovej strane štátneho rozpočtu. Štát v snahe znižovať nezamestnanosť vynakladá totiž nemalé prostriedky na rôzne opatrenia aktívneho alebo pasívneho charakteru, napr. rekvalifikačné kurzy pre dlhodobo nezamestnaných alebo príspevkov v nezamestnanosti. Hoci sa rast zamestnanosti zrýchlil, vďaka čomu nezamestnanosť výrazne klesla od roku 2005, mnohí nízko kvalifikovaní pracovníci sú stále nezamestnaní a doby trvania nezamestnanosti sú stále dlhé. Nezamestnanosť je osobitne vysoká u pracovníkov

s nezodpovedajúcimi zručnosťami vrátane absolventov vyšších stredných odborných učilíšť, ktoré nevedú k terciárnemu vzdelávaniu. Miera dlhodobej nezamestnanosti je najvyššia medzi krajinami OECD a trochu klesla. Dlhodobá nezamestnanosť je rozšírená najmä medzi mladými pracovníkmi (OECD, 2004). Minimálne tretinu dlhodobo nezamestnaných tvoria osoby rómskeho pôvodu, čím dlhodobá nezamestnanosť nadobúda etnicko – kultúrnu dimenziu (OECD, 2007).

Regionálne rozdiely vo výkonnosti trhov práce sú stále veľké. Miery nezamestnanosti sú vyššie vo východných oblastiach krajiny než v západných, čo prispieva k celkovej nízkej miere využitia pracovnej sily a k regionálnej a príjmovej nerovnosti. Nízka mobilita pracovníkov medzi regiónmi prispieva k prehľbovaniu týchto rozdielov a spomaľuje prechod nezamestnaných do zamestnania, čo zas vedie k dlhým dobám trvania nezamestnanosti (OECD, 2004).

S rastúcou nezamestnanosťou klesá kúpyschopný dopyt, nakoľko ľudia nemajú za čo nakupovať. Prípadne sa výrazne mení percentuálne zastúpenie jednotlivých položiek výdavkov. S rastúcimi príjmami klesá percento výdavkov na jedlo, percento výdavkov na bývanie a domácnosť zostáva rovnaké a rastie percento výdavkov na ostatné položky (oblečenie, doprava, cestovanie) a tiež percento vkladov do úspor (Kozel, 2006). Rozsah nezamestnanosti vyjadruje tzv. miera nezamestnanosti. Za prirodzenú mieru nezamestnanosti je označovaný stav, kedy počet nezamestnaných je nižší, alebo rovný počtu voľných pracovných miest. V odbornej literatúre sa rozlišuje tzv. dobrovoľná a nedobrovoľná nezamestnanosť:

- nedobrovoľná nezamestnanosť vzniká za situácie, kedy počet uchádzačov prekročí počet voľných miest,
- dobrovoľná nezamestnanosť je tá časť nezamestnanosti, ktorá je vyvolávaná procesmi vyhľadávania práce.

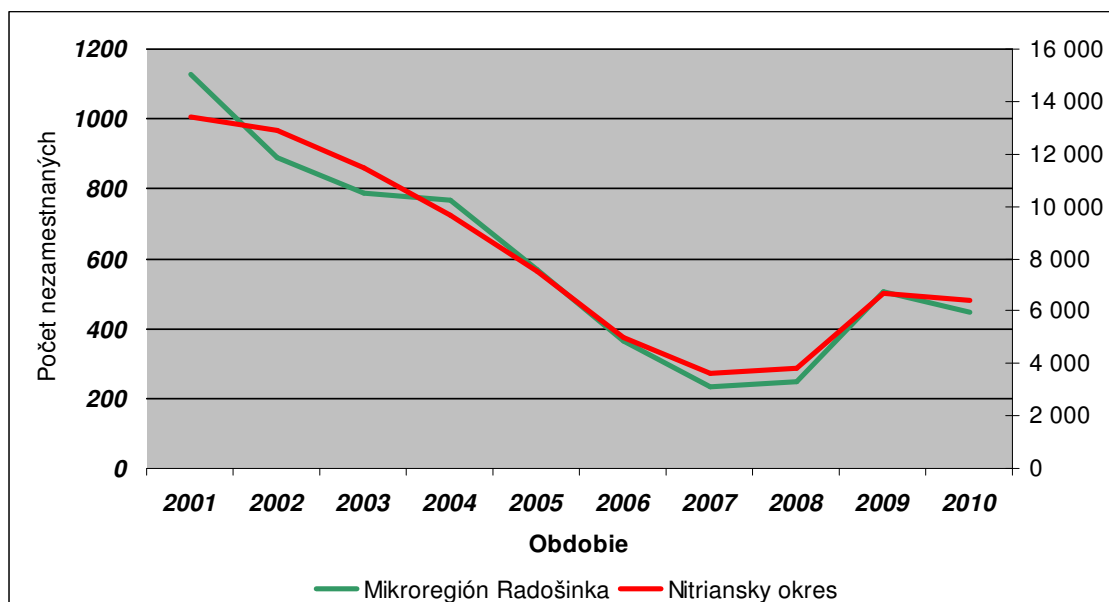
Za hlavné príčiny nezamestnanosti sú považované:

- zásahy štátu do fungovania trhu práce,
- nedostatok informácií o možnostiach zamestnania osôb hľadajúcich prácu, táto časť nezamestnanosti býva označovaná ako frikčná nezamestnanosť,
- štrukturálny nesúlad ponuky a dopytu v jednotlivých segmentoch trhu práce, v tomto prípade sa hovorí o štrukturálnej nezamestnanosti,
- výkyvy dopytu a ponuky spôsobené cyklickým vývojom ekonomiky vyvolávajú tzv. cyklickú nezamestnanosť,

- sezónne výkyvy ponuky a dopytu (typické pre poľnohospodárstvo, odvetvie turistiky), hovoríme o tzv. sezónnej nezamestnanosti,
- preferencie voľného času a poberanie sociálnych podpôr pred zamestnaním (Keřkovský, 2004).

Obr. 10

Vývoj počtu nezamestnaných v mikroregióne Radošinka v porovnaní s Nitrianskym okresom v rokoch 2001 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie

Z uvedeného grafu vyplýva, že vývoj počtu nezamestnaných v mikroregióne Radošinka sa nejako významne nelíši od zvyšku Nitrianskeho okresu. Počet nezamestnaných bol najnižší na prelomoch rokov 2007 – 2008, od tohto roku v dôsledku hospodárskej krízy sa počet nezamestnaných v mikroregióne aj Nitrianskom okrese začal opäť zvyšovať. V mikroregióne na zvyšovanie nezamestnanosti má vplyv aj rómske obyvateľstvo, ktoré sa nachádza v niektorých obciach. Medzi najväčších zamestnávateľov pôsobiacich v mikroregióne v primárnom sektore patria poľnohospodárske subjekty ako PD DEVIO Nové Sady, COMPACTA AGRO a.s. Alekšince, PD Čakajovce a Dražovce a Poľnohospodársky podnik Radar Zbehy.

Najvýznamnejšími zamestnávateľmi v sekundárneho sektore sú podniky pôsobiace v priemyselnom parku Čab. V podnikoch nie sú zamestnaní iba obyvatelia mikroregiónu Radošinka, ale pracovné príležitosti sú obsadzované aj obyvateľmi celej Radošinskej doliny (časť okresov Topoľčany a Hlohovec), ktorých dopravu do práce zabezpečujú zamestnávatelia pôsobiaci v parku. V priemyselnom parku je k dispozícii ďalších cca 35 ha voľných plôch pre budúcich investorov. Najväčší zamestnávatelia:

- CERAM Čab, ktorý je súčasťou nadnárodného koncernu PPC Insulators a vyrába keramické izolátory a izolačné príslušenstvo,
- BOURBON FABI SK zameraný na výrobu plastových komponentov pre trnavskú automobilku PSA Peugeot Citroen,
- ZOVOS EKO, s.r.o., ktorý vyrába špeciálne kontajnery a špeciálne oceľové konštrukcie,
- SLOVIZOL, s.r.o. zameraný na výrobu dosiek z penového polystyrénu,
- AUSTENIT, s.r.o. zameraný na zámočnícku výrobu.

Značný význam pre rozvoj regiónu má aj priemyselný park Nitra sever, ktorý sa nachádza v bezprostrednom susedstve mikroregiónu Radošinka. Doposiaľ najväčšou investíciou v priemyselnom parku Nitra sever bola investícia firmy SONY, pričom vytvorila 2 685 nových pracovných miest. Subdodávateľia pre firmu SONY predpokladajú ďalšie investície, pričom by sa mali vytvoriť ďalšie pracovné miesta. V Nových Sadoch má sídlo spoločnosť RETIC, s.r.o., ktorá je najväčším spracovateľom drôtu na Slovensku a takmer 50 % svojej produkcie dlhodobo exportuje na trhy okolitých štátov (Česko, Maďarsko, Poľsko, Chorvátsko, Slovinsko). V obci Zbehy pôsobí spoločnosť Balko, s.r.o., ktorá sa zameriava na výrobu čalúneného nábytku a v roku 2009 otvorila v sídle novú výstavnú sieň o rozlohe 3000 m². V terciárnom sektore najviac pracovných príležitostí vytvárajú maloobchodné podniky a podniky služieb. K najvýznamnejším, ktoré pôsobia v mikroregióne patria:

- AGROPODNIK, a.s. zameraný na poskytovanie služieb pre poľnohospodárov,
- EURO-VAT, s.r.o. Alekšince – predaj autopríslušenstva, olejov, mazív a autokozmetiky.

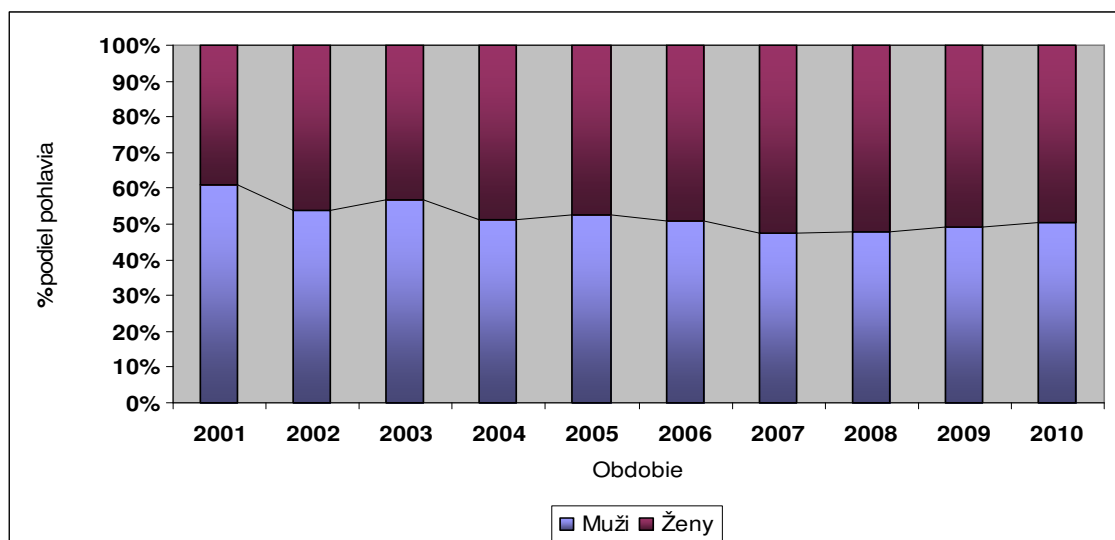
Na území MR Radošinka je možné zamestnať sa aj vo verejnom sektore, a to konkrétne na obecných úradoch, materských a základných školách. Všetky tieto pracovné miesta zastrešujú obecné úrady. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že možnosť nájsť si

prácu pre obyvateľov mikroregiónu Radošinka sa zlepšuje. Je to spôsobené príchodom stredných a veľkých zahraničných firiem do niektorých obcí mikroregiónu. Taktiež má na zamestnanosť veľký vplyv výhodná geografická poloha a dobré dopravné spojenie s mestom Nitra. Vývoj počtu nezamestnaných v mikroregióne ako aj v okrese Nitra je podobný s vývojom na Slovensku. Počas sledovaného obdobia do roku 2008 klesala zamestnanosť, ale v dôsledku hospodárskej krízy na celom území Slovenska začal postupne rásť počet nezamestnaných obyvateľov. Znižovanie výroby a pokles zamestnanosti bol spojený s hromadnými prepúšťaniami. Najviac utrpeli služby a odvetvia ako priemysel a stavebníctvo. Hoci v súčasnosti predstavuje problémy hlavne odevný priemysel. Za hlavnú príčinu môžeme považovať dopady svetovej ekonomickej a finančnej krízy na slovenskú ekonomiku a znižovanie odbytu na zahraničných trhoch.

Podľa autora Lisý (2007) hospodárska kríza spôsobila veľké problémy s nezamestnanosťou vo viacerých krajinách. Aj v mikroregióne sa v dôsledku hospodárskej krízy zvýšila nezamestnanosť, i napriek tomu, že podľa zistení OECD (2004) sa rast zamestnanosti od roku 2005 zrýchlil, ako v celej Slovenskej republike, tak aj v mikroregióne Radošinka.

Obr. 11

Nezamestnanosť podľa pohlavia v mikroregióne Radošinka v rokoch 2001 – 2010

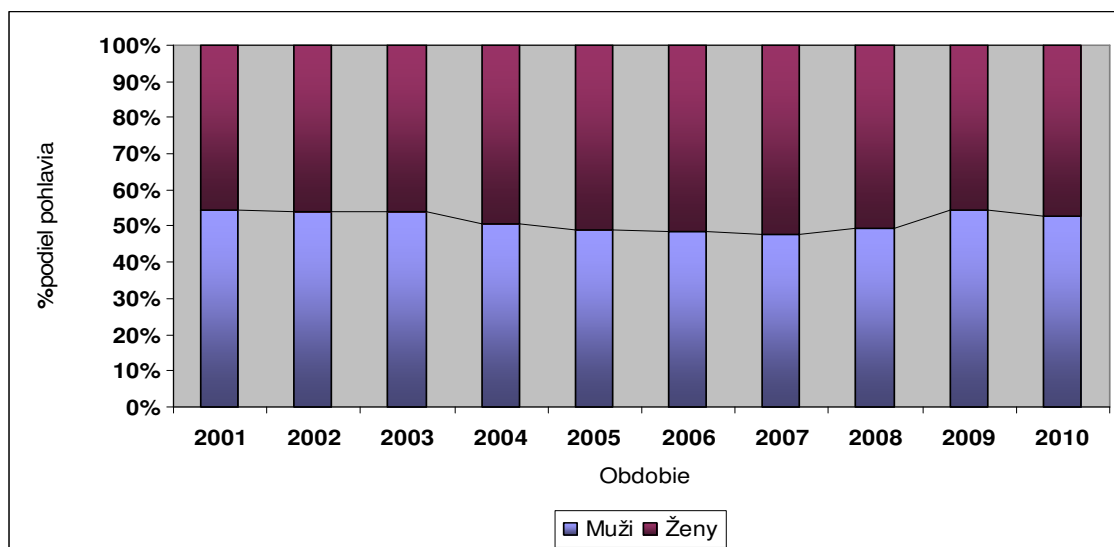

Zdroj: vlastné spracovanie

Vyšší percentuálny podiel na nezamestnanosti v mikroregióne dosahujú muži do roku 2007, od tohto roku mierne stúpala percentuálny podiel nezamestnaných žien až do roku 2009, z dôvodu prepúšťania v odvetviach, kde prevažne pracuje ženská populácia. V súčasnosti je opäť vyššie percento nezamestnaných mužov. V mikroregióne Radošinka vo verejnej sfére pracuje 180 ľudí z toho viac ako 84,5 % je žien. Najviac ľudí pracuje v základných a materských školách z toho viac ako 94 % žien. Na obecných úradoch predstavujú ženy takmer 61 % z celkového počtu zamestnancov. Celkovo možno zamestnanosť vo verejnom sektore zhodnotiť ako príležitosť pre ženy v rôznych vekových kategóriách zamestnať sa priamo vo svojej obci.

Obr. 12

Vývoj nezamestnanosti podľa pohlavia v Nitrianskom okrese v rokoch 2001 – 2010

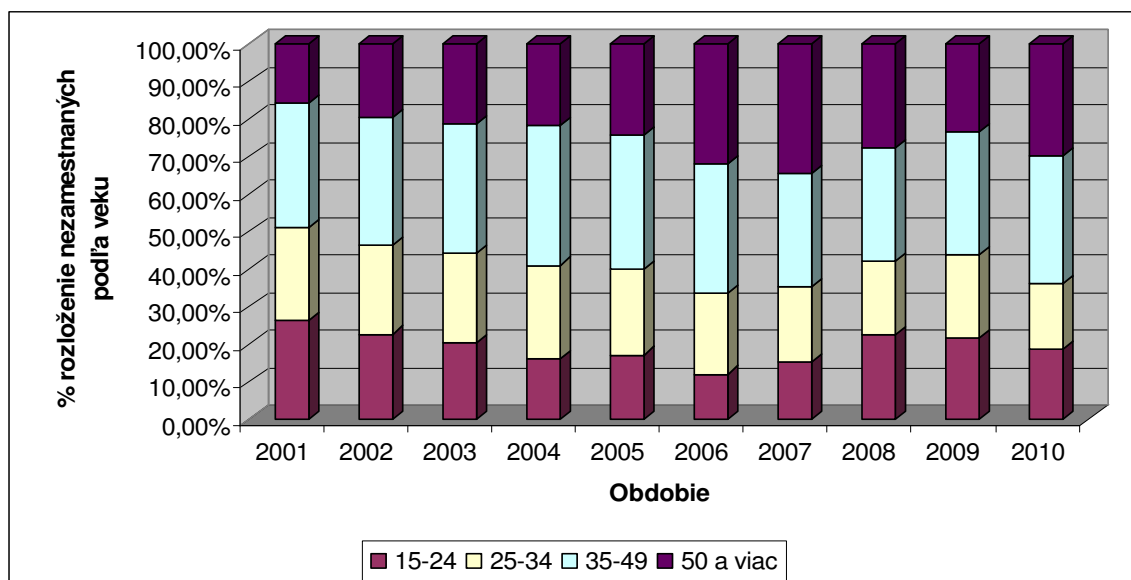

Zdroj: vlastné spracovanie

Aj v Nitrianskom okrese je vyšší percentuálny podiel nezamestnaných mužského pohlavia, aj keď v rokoch 2006 – 2008 mierne klesol. V tomto období bol zaznamenaný nárast počtu nezamestnaných žien na celom území Slovenskej republiky. Na nezamestnanosť žien vplývajú aj ich rôzne životné etapy, hlavne starostlivosť o deti a tým zapríčinené ich dlhodobé vylúčenie z trhu práce.

Obr. 13

Veková štruktúra nezamestnanosti v mikroregióne Radošinka v rokoch 2001 – 2010

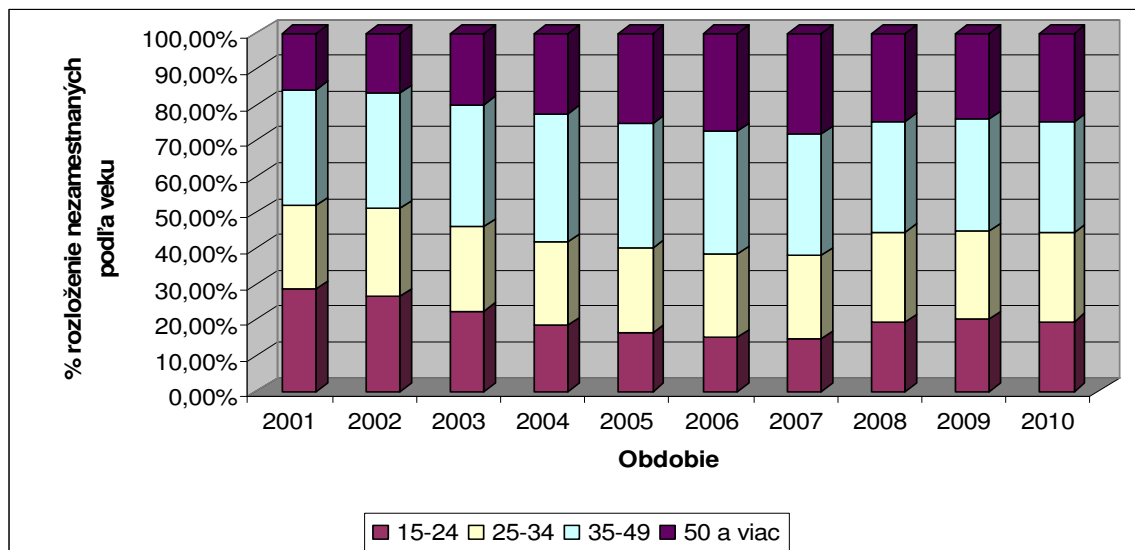
Zdroj: vlastné spracovanie

Najväčší podiel v rámci nezamestnanosti v mikroregióne majú obyvatelia vekovej skupiny 35 – 49 rokov, pretože mnohé novovzniknuté firmy si dali podmienku, že prijímajú obyvateľov len do veku 35 rokov. Pozitívnym javom do budúcnosti je, že v mikroregióne je v súčasnosti nízke percento mladých nezamestnaných ľudí. Súvisí to aj s tým, že veľa mladých ľudí ešte nemá ukončené štúdium, či už na stredných alebo vysokých školách. Nezamestnanosť mladých ľudí bola najvyššia v roku 2001 a potom v roku 2008, keď z dôvodu ekonomickej krízy nastalo prepúšťanie v podnikoch aj v okolí mikroregiónu, dokonca aj priamo v ňom a mladí ľudia, ktorí ukončili školu a boli bez akejkoľvek praxe nemali možnosť zamestnať sa. Nízka nezamestnanosť obyvateľov vo veku 50 a viac môže byť spôsobená aj tým, že veľa ľudí po zmene zákona na dôchodkový vek 60 rokov, odišla na predčasný dôchodok.

Negatívom v Slovenskej republike je pomerne vysoký podiel nezamestnaných vo veku 15 – 24 rokov, ktorý z dlhodobého hľadiska predstavuje približne tretinu z celkovej nezamestnanosti, čo znázorňuje obrázok 14. Táto nízka miera zamestnanosti môže súvisieť s ich vysokou mierou neaktivity na trhu práce z dôvodu štúdia.

Obr. 14

Veková štruktúra nezamestnanosti v Nitrianskom okrese v roku 2001 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie

Neustále rastie počet mladých ľudí v systéme školského vzdelávania nad rámec povinnej školskej dochádzky. Príčinou ich nezamestnanosti je nedostatok praxe, nesúlad s medzi získaným vzdelaním, ale aj odvetvovou štruktúrou voľných pracovných miest. Tak ako v samotnom mikroregióne aj v celom Nitrianskom okrese je najvyšší počet nezamestnaných vo veku 35 – 49 rokov, ktorý sa za posledné tri roky takmer nezmenil.

5. Návrh na využitie poznatkov

Na základe analyzovania jednotlivých sociálnych indikátorov mikroregiónu Radošinka, sme dospeli k návrhom na zlepšenie, prípadne udržanie súčasného stavu v danom mikroregióne.

Zo sledovaných indikátorov za posledné desaťročie sme zistili, že migračné saldo v mikroregióne Radošinka dosahuje kladné hodnoty. Tento pozitívny trend by sme mohli predpokladať aj do budúcnosti a to hlavne vďaka existencii a rozvíjaniu priemyselného parku v mikroregióne. Navrhujeme podporiť individuálnu bytovú výstavbu, ktorá môže prilákať nových obyvateľov a vytvoriť predpoklady pre celkový rozvoj obcí. Vzhľadom na malú vzdialenosť od krajského mesta a výbornú dostupnosť je možnosť tejto výstavby zaujímavá najmä pre obyvateľov Nitry.

Aj hustota obyvateľov v obciach mikroregiónu sa mierne zvyšuje vďaka kladnému migračnému saldu. Na udržanie tohto kladného trendu aj do budúcnosti je dôležité podporovať mikroregión, aby bol pre miestnych obyvateľov a návštevníkov atraktívnym a hospodársky prosperujúcim územím, a to prostredníctvom kompletného dobudovania technickej a sociálnej infraštruktúry. Navrhujeme vytvoriť vhodné podmienky pre pokojné a kvalitné bývanie a dostatočnými možnosťami pre spoločenské, kultúrne a športové aktivity, a to v súlade s ochranou krajiny a zdravým životným prostredím, prostredníctvom rekonštrukcie kultúrnych domov, výstavby nových športových ihrísk a rekreačných zón.

Keďže počet nezamestnaných sa v posledných rokoch v dôsledku hospodárskej krízy zvyšuje je nutné podporovať rozvoj podnikateľského prostredia v obciach, a to vytvorením vhodných motivačných podmienok na rozšírenie ponuky poskytovaných služieb a oživenia miestneho malého podnikania. Skvalitnenie služieb poskytovaných na území obcí, ako aj zabezpečenie takých, ktoré v súčasnosti absentujú, pričom sa budú vytvárať nové pracovné príležitosti.

6. Záver

V mikroregióne Radošinka je dobre rozvinutý priemysel aj poľnohospodárstvo. Nachádza sa tu dobre rozvinutá priemyselná zóna, ktorá napomáha nielen k zamestnanosti, ale aj k rozvoju bytového fondu v okolitých obciach. Dostatok pracovných príležitostí v priemyselnej zóne ako aj v ostatných priemyselných podnikoch mikroregiónu mal za následok prílev veľkého počtu obyvateľov do jednotlivých obcí. Na základe našich výsledkov, môžeme skonštatovať, že najvyšší prílev obyvateľov dosiahol mikroregión v roku 2008.

V mikroregióne Radošinka dochádza v populácii počas celého obdobia prirodzenému úbytku obyvateľstva, no celkový prírastok obyvateľov dosahuje kladné hodnoty, pretože migračné saldo tiež dosahuje kladné hodnoty. Blízkosť hlavného ťahu môže podporovať sídelné väzby medzi obcami a rovnovážny sídelný rozvoj vrátane rozvoja vidieka. Vytvárajú sa podmienky pre dostupnosť k infraštruktúram, zachovanie a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva a zabezpečujú sa požiadavky, ktoré sú na sídelnú štruktúru kladené z hľadiska ekonomických, sociálnych a environmentálnych súvislostí. Čo sa týka prirodzeného prírastku, zistili sme, že najvyšší počet narodených dosiahol mikroregión v roku 2009 a najvyšší počet úmrtí zaznamenal v roku 2006. Celkový prírastok obyvateľov v mikroregióne bol najvyšší v roku 2008 kedy predstavoval až 338 obyvateľov.

Územie mikroregiónu má rozlohu 12 701 ha a hustota obyvateľov sa neustále zvyšuje. V roku 2010 dosiahla hodnotu 85 obyvateľov/km².

Podľa našej analýzy nezamestnanosti sme zistili, že najnižšiu nezamestnanosť dosiahli obce na prelome rokov 2007 – 2008. Nezamestnanosť v regióne je približne na rovnakej úrovni ako územie Nitrianskeho okresu. V tomto období vzrástol aj percentuálny počet nezamestnaných žien. No v súčasnosti je v mikroregióne vyšší počet nezamestnaných mužov. Nezamestnanosť v mikroregióne je najvyššia u obyvateľov vo vekovej skupine 35 – 49 rokov.

7. Použitá literatúra

1. ANDRÉ, P. a i. 2004. *Environmental Assessment for Sustainable Development : Processes, Actors and Practice*. Kanada : École Polytechnique de Montréal, 2004. 551 s. ISBN 2-553-01138-5.
2. BADE, K. 2005. *Evropa v pohybu*. 1. vyd. Praha : NLN, 2005. 497 s. ISBN 80-7106-559-5.
3. BAKER, S. 2006. *Sustainable development*. 1 vyd. New York : Routledge, 2006. 245 s. ISBN 0-415-28211-X.
4. BÁLEŠOVÁ, M. –FÚSKOVÁ, V. a i. 2010. *ČAB história a súčasnosť*. 1. vyd. Čab : Obecný úrad Čab, 2010. 145 s. ISBN 978-80-970530-4-8.
5. ČERMÁK, O. a i. 2008. *Životné prostredie*. Bratislava : Slovenská technická univerzita, 2008. 390 s. ISBN 978-80-227-2958-1.
6. DEMO, M. – BIELEK, P. – HRONEC, O. 1999. *Trvalo udržateľný rozvoj*. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 1999. 400 s. ISBN 80-7137-611-6.
7. DEMO, M. – HRONEC, O. – TÓTHOVÁ, M. a i. 2007. *Udržateľný rozvoj*. 1. vyd. Nitra : SPU v Nitre, 2007. 440 s. ISBN 978-80-8069-826-3.
8. DEMO, M. – HRONEC, O. – TÓTHOVÁ, M. a i. 2007. *Udržateľný rozvoj*. 1. vyd. Nitra : SPU v Nitre, 2007. 440 s. ISBN 978-80-8069-826-3. In : Fusková, M. 2009. *Hodnotenie vybraných sociálnych a environmentálnych indikátorov udržateľného rozvoja v obci Čab*. Bakalárska práca. Nitra : SPU 2009. s. 17.
9. DEMO, M. – STREĎANSKÁ, A. 1997. *Princípy trvalo udržateľného rozvoja*. Nitra : SPU v Nitre, 1997. 142 s. ISBN 80-7137-357-5.
10. HUBA, M. – KOZOVÁ, M. – MEDERLY, P. 2002. *Miestna Agenda 21. Udržateľný rozvoj obcí a mikroregiónov na Slovensku*. Bratislava : REC Slovensko, 2002. 101 s. ISBN 80-968850-1-4.
11. HUBA, M. – KOZOVÁ, M. – MEDERLY, P. 2002. *Miestna Agenda 21. Udržateľný rozvoj obcí a mikroregiónov na Slovensku*. Bratislava : REC Slovensko, 2002. 101 s. ISBN 80-968850-1-4. In : Fusková, M. 2009. *Hodnotenie vybraných sociálnych a environmentálnych indikátorov udržateľného rozvoja v obci Čab*. Bakalárska práca. Nitra : SPU 2009. s. 15.
12. HUDEKOVÁ, Z. – MEDERLY, P. 2003. *Spoločné európske indikátory udržateľného rozvoja miest - pilotný projekt v Slovenskej republike*. Bratislava : REC Slovensko, 2003. 98 s. ISBN 80-968850-6-5.

13. CHOVANCOVÁ – MARENČÁKOVÁ, J. a i. 2000. *Populačný vývoj v Slovenskej republike 1999*. Bratislava : INFOSTAT, 2000. 93 s.
14. IZAKOVIČOVÁ, Z. – MIKLÓS, L. – DRDOŠ, J. 1997. *Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoj*. Bratislava : VEDA, 1997. 186 s. ISBN 80-224-0485-3.
15. JURČOVÁ, D. – MÉSZÁROS, J. 2010. *Populačný vývoj v okresoch slovenskej republiky 2009*. Bratislava : INFOSTAT, 2010. 120 s. ISBN 978-80-8938-17-1.
16. KATERINKOVÁ, M. 2007. *Zahraničné sťahovanie a cudzinci v Slovenskej republike v roku 2007*. In *Štatistický úrad slovenskej republiky*, roč. 3, 2007, č. 3, s. 6–16. In : Fusková, M. 2009. *Hodnotenie vybraných sociálnych a environmentálnych indikátorov udržateľného rozvoja v obci Čab*. Bakalárska práca. Nitra : SPU 2009. s. 26.
17. KEELEY, B. 2009. *International migration: The human face of globalisation*. OECD, 2009. ISBN 978-92-64-047280.
18. KEŘKOVSKÝ, M. 2004. *Ekonomie pro strategické řízení*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2004. 184 s. ISBN 80-7179-885-1.
19. KLINDA, J. 2001. *Agenda 21 a trvalo udržateľný rozvoj*. 2.vyd. Bratislava : MŽPSR, 2001. 784 s. ISBN 80-88833-03-5.
20. KOZEL, R. a i. 2006. *Moderní marketingový výzkum*. Praha : Grada, 2006. 280 s. ISBN 80-247-0966-X.
21. KOŽIAK, R. 2008. *Zmierňovanie regionálnych disparít prostredníctvom regionálnej politiky*. Banská Bystrica : Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2008. 138 s. ISBN 978-80-8083-573-6.
22. KRASNEC, P. – KOZOVÁ, M. 2000. *Trvalo udržateľný rozvoj*. 1. vyd. Nitra : SPU v Nitre, 2000. 128 s. ISBN 80-7137-854-2.
23. KRASNEC, P. – KOZOVÁ, M. 2000. *Trvalo udržateľný rozvoj*. 1. vyd. Nitra : SPU v Nitre, 2000. 128 s. ISBN 80-7137-854-2. In : Fusková, M. 2009. *Hodnotenie vybraných sociálnych a environmentálnych indikátorov udržateľného rozvoja v obci Čab*. Bakalárska práca. Nitra : SPU 2009. s. 12.
24. LEHUTA, M. *Dve nezamestnanosti*. cit. 2010-03-28 dostupné na inetrnete: <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2010/cislo-38/dve-nezamestnanosti.html>
25. LELOVSKÁ, R. – ZVERINA, V. 2007. *Stratégia rozvoja mikroregiónu Radošinka*.

26. LISÝ, J. a i. 2007. *Ekonomía v novej ekonomike*. 2 vyd. Bratislava : IURA Edition, 2007. 634 s. ISBN 978-80-8078-164.
27. LOPUŠNÝ, J. – ŠUCHOVÁ, K. 2006. *Životné prostredie a trvalo udržateľný rozvoj v procese ekonomickej globalizácie*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2006. 143 s. ISBN 80-8083-276-5.
28. MARTINCOVÁ, M. 2005. *Nezamestnanosť ako makroekonomický problém*. 2. vyd. Bratislava : IURA Edition, 2005. 128 s. ISBN 80-8078-038-2.
29. MEDERLY, P. 2001. *Indikátory trvalo udržateľného rozvoja*. Bratislava : REC Slovensko, 2001. 68 s.
30. MEZŘICKÝ, V. 2005. *Environmentální politika a udržitelní rozvoj*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 208 s. ISBN 80-7367-003-8.
31. MLÁDEK, J. et al., 1993. *Región Poprad - geografické štruktúry socioekonomických aktivít*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1993. 207 s. ISBN 80-223-0483-2.
32. MLÁDEK, J. a i. 1998. *Demografia Slovenska*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1998. ISBN 80-223-1205-3.
33. MLÁDEK, J. a i. 2006. *Demografická analýza Slovenska*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2006. 223 s. ISBN 80-223-2191-5.
34. MRÁZOVÁ, I. 2008. Medzinárodná migrácia a Slovenská republika. In: *Mezinárodní vědecká konference doktorandů a mladých vědeckých pracovníků : sborník příspěvků = conference proceedings* [elektronický zdroj]. - Karviná : Slezská univerzita v Opavě, 2008. s. 564-571. ISBN 978-80-7248-504-8.
35. OECD, 2004. *Ekonomické prehľady OECD*. Bratislava : MZVSR, 2004. 115 s.
36. OECD, 2007. *OECD Economic Surveys: Slovak Republic 2007*. Bratislava : MZVSR, 2007. 116 s.
37. PARDELOVÁ, R. – BUČO, P. 2008. Socio-ekonomické indikátory trvalo udržateľného rozvoja – možnosti štatistickej analýzy. In *AIESA: budovanie spoločnosti založenej na vedomostiach*. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave, 2008, s. 39-56.
38. PETROVIČ, F. – IZAKOVIČOVÁ, Z. – MEDERLY, P. – MOYZEOVÁ, M. 2009. *Environmentálne hľadiská trvalo udržateľného rozvoja Zeme*. 2. vyd. Nitra : FPV UKF v Nitre, 2009. 129 s. ISBN 978-80-8094-605-0.
39. ROHÁČIKOVÁ, O. 2007. *Agenda 21*. 4. vyd. Nitra : SPU v Nitre, 2007. 249 s. ISBN 978-80-8069-834-8.

40. TELFORD, T. 2000. *Local Agenda 21*. 38 s. ISBN 0-7277-2689-7.
41. TIETENBERG, T. 1992. *Environmental and Natural Resource Economics*. 3. vyd. New York: Harper Collins Publishers, 1992. 678 s. ISBN 0-673-46328-1.
42. UNITED NATIONS, 2007. *Indicators of sustainable development: guidelines and methodologies*. 3 vyd. New York : United Nations Publications, 2007. 93 s. ISBN 978-92-1-104577-2.
43. VAŇO, B. – JURČOVÁ, D. – MÉSZÁROS, J. 2003. *Základy demografie*. 1. vyd. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2003. 136 s. ISBN 80-968927-3-8.